STRUČNÝ

DĚJEPIS ČECH.

Pro školní mládež

sestavil

Mart. Boh. Hornof,
řídící učitel v Holicích.

Osmé vydání.

Schválen od dějepisce p. t. p. **Jana Lepaře**, ředitele c. kr. ústavu ku vzdělání učitelů v Praze.

V PRAZE.
Nákladem knihkupectví I. L. Kobrova.
1883.

Předmluva nakladatelstva

k vydání druhému.

Abychom nabyli přesvědčení, že vydáním spisku p. Hornofova vyhovíme *skutečné* potřebě škol našich národních, požádali jsme **pana prof. Jana Lepaře,** *autoritu v oboru historickém na slovo vzatou,* o úsudek, a laskavostí p. profesorovou obdrželi jsme následující řádky, jež tuto ctěným pp. učitelům *doslovně* uvádíme:

„Pokládám spisek za vhodnou rukověť pro čipernější mládež v národních školách, kterým se jí právě pro stručnosť jeho podává dobrý přehled o národních a státních proměnách království našeho. Z látky jest vybráno se zvláštní opatrností co nejpotřebnějšího jest, sestavení jest obezřelé, a vypravování samo srozumitelné a sice v jazyku správném.“

Nadějíce se, že pp. učitelové postarají se o zavedení krásného tohoto dílka, dokládáme, *že při zakázce většího počtu výtiskův pp. učitelům poskytne výhod uspokojivých*

Nakladatelstvo
knihkupectví: I. L. Kober.

I. Jak povstala země česká.

Za pradávných časův byla celá Evropa pokryta vodou. Během času vynořovaly se z vody jednotlivé části země, tvoříce ostrovy. Těchto ostrovů přibývalo pořád více a více, až z nich povstal celý jeden díl světa, totiž: nynější Evropa. Poněvadž leží Čechy v Evropě, rozumí se samo sebou, že byly také pokryty vodou. Nejdříve vystoupily z vody Krušné hory, Český les, Šumava, Česko-Moravské pohoří, Krkonoše, Jizerské hory, Kladské a Jesenické hory a uvnitř některé části vyšší. Vody ustavičně opadávaly, až se celá nynější země česká objevila. Jenom v nížinách proudily se vody, a to byly řeky a potoky, jak je podnes spatřujeme. Když země oschla a povrch její úrodným se stal, zakořenilo se zde stromoví a všelijaké rostliny. Též rozličná zvěř se zde usadila, jako: medvědi, losi, zubrové, vlci; jenom člověka zde ještě nebylo.

2. Bojové.

První národ, o kterém víme, že v Čechách své sídlo měl, byli Bojové, kteří sem přišli od západu, totiž z nynější Francie (asi r. 388 před Kr. P.).

Byl to národ pohanský, divoký a bojovný. Obětovaliť i lidi svým modlám. Teprvé znenáhla přivykli pořádnějšímu živobytí, počali pole vzdělávati, řemesla provozovati, bydleli porůznu v chalupách, vesnicích, ano později i některá města si vystavěli a ohradili, též honbou se mnoho zabývali. Ještě za našich dob nalezají lidé při kopání v zemi rozličné nářadí, šperky a zbraně z bronzu, * které od Bojů pocházejí. Na mnohých místech u nás lze též ještě poznati, kde města Bojů stávala; jména jich ale nevíme. Bojové vedli život velmi tuhý, odívali se kožemi a byli střídmí v jídle a pití. Svou vlasť, nynější Čechy, nazývali dle sebe Bojehemum; odtud německý název Čech: Böhmen.

3. Markomani a Kvádové.

Asi roku 60 před Kr. P. přišli *Markomani* a Kvádové, lid německý, od Odry přes Karpáty do Uher. Té doby měli Markomani krále *Marobuda*, který byl v Římě při dvoře císaře Augusta vychován. Tento dobyl se svým lidem Čech (Bojehemum) i hlavního města Bojů, Bubiena, usadil se v něm a nazval je Marobudum. Za Markomany přišli jejich spojenci, Kvádové, kteří se usadili v Moravě a na Slovensku. Markomani a Kvádové uvrhše přemožené Boje do tuhého otroctví, zacházeli s nimi tak krutě a surově, že v brzku vyhynuli. Markomani a Kvádové neměli žádných stálých bydlišť, nýbrž stavěli si chatrče jen pro okamžitou potřebu, a kde se komu zlíbilo, v zimě také zalézali do jam a jeskyň.

---

*) Bronz je smíšenina kovová z 90 částí mědi a 10 částí cínu.

Mužové zaměstnávali se nejvíce honbou a loupeží v okolních zemích, ostatní práci obstarávali ženy a otroci. Byliť pohané a svým bohům také lidi obětovali. Oděv si zhotovovali z koží zabitých divokých zvířat neb z lýkové pleteniny. Za zbraň jim sloužily železné meče, šípy, oštěpy, kamenné a železné mlaty a palice. Požívali masa, mléka a sýra. *Marbod* panoval nad velikou říší: patřily mu Čechy, Morava a část Uher. I mnozí němečtí národové uznali panství jeho. Brzy však byli s ním nespokojeni, neboť nechtěl válčiti proti výbojným Římanům. Armin, kníže Cherusků, postavil se Němcům za vůdce a zvítězil nad Římany pod vůdcem Varem. Pak se obrátil proti Marbodovi, jemuž Římané jen slabě pomáhali. Konečně zmocnil se Katvald gothský města Marobuda r. 19 po Kr. Marbod utekl k Římanům, ošemetným svým přátelům, a Markomani se dostali na dlouhý čas pod vládaře cizí, které jim Římané usazovali. Za dob Marbodových narodil se Ježíš Kristus. Markomani množíce se, toužili po lepších krajinách na jihu Dunaje od Římanů opanovaných, a počali najížděti na říši Římskou, při čemž se jim ale velmi špatně dařilo, neboť utrpěli od Římanů těžkých porážek. R. 375 vtrhli Hunové, kmen uralský, z Asie do Evropy, usadili se v Uhrách a počali pod Atillou daleko široko vše podmaňovati si. Ustupujíce před nimi, vrazili Markomani, Kvádové, Vandalové a jiní do Italie, a sice naposledy, neboť byli od Římanů potřeni (r. 405) a do Čech (Bojehemum) více nepřišli. Vlasť jejich Atilla dvakráte spustošil; když totiž se ubíral proti vojům římským a pak když od nich byl poražen a touž cestou do Uher se vracel. R. 453 zemřel Atilla a jeho říše se rozpadla. Bojehemum zůstalo neobydlené.

4. Příchod Čechův do Čech.*

Po vyhubení Markomanův osadili zemi českou rozdílní *rodové slovanští,* kteří sem přišli asi 450 let po nar. Kr. P. z Bělocharvátska (nynější Haliče). Střed země zaujal *rod Čechův.* Vůdcem jejich na této cestě byl prý muž jmenem Čech, po kterémž se později obyvatelé celé naší vlasti nazvali Čechové a zemi svou Čechy. Když prý Čechové do Čech připutovali, vystoupil jejich vůdce, Čech, na vrch *Říp,* odtud si okolní krajinu prohlížel, a poněvadž se mu líbila, tudíž se zde se svým lidem usadil. Té doby byli Čechové, jakož i sousední jejich rodové v naší vlasti (t. Charvaté, Lutomirici, Pšované, Děčané, Lučané, Lemuzi, Dúdlebi, Netolici atd.) ještě pohané a nebyli tak vzdělaní, jako my nyní jsme, ale přece nebyli tak divocí a suroví jako mnozí národové tehdejší. Nemilovali války, nýbrž svatý pokoj, vzdělávali roli, chovali dobytek, uměli brzy ze železa pracovati a později zlata dobývati, i hudby již tehdáž byli milovníci. Bydleli ve stálých sídlech, byli pilní a upřímní. Starce měli ve vážnosti, prokazovali milerádi pohostinství a k zajatým chovali se vlídně. Kromě těchto dobrých vlastností měli také některé zlé: praviť se o nich, že byli ve štěstí bujní, v neštěstí málomyslní, mezi sebou mnohdy nesvorní a neustupní. Kdy umřel Čech a kdo po jeho smrti spravoval Čechy — nevíme. Čech prý bydlel ve vsi Ctiněvsi pod Řipem, kdež i umřel i pohřben jest. Počet nových obyvatelův nebyl ovšem veliký, a sídla jejich prostírala

---

* Příchod Čechův do Čech vyobrazen jest mistrně od malíře A. *Lhoty,* a obraz tento lze dostati černý i malovaný v knihkupectví *I. L. Kobra* v Praze.

se nejvíce jenom podél řek na úrodnějších dolinách a rovinách, kdežto ostatek země kryly buď lesy buď lučiny a p.*

5. Sámo.

Nad Čechy osobili si panství se strany západní *Frankové* a se strany východní *Avaři*, divoký národ asiatský, který r. 588 se usadil v nynějším Uhersku. Odtud činili výpady Avaři na okolní národy, za-

* Statky čili dědiny se nerozdělovaly, nýbrž byly užívány společně od celé rodiny. Otec byl hlavou rodiny. Více příbuzných rodin tvořilo rod čili příbuzenstvo. Hlavou příbuzenstva byl volený vládyka čili starosta. Rodové, kteří měli vlastní pozemky, nazývali se rody zemanskými, a vládyka (hlava) jejich slul zeman. Pozemky, které nebyly dědičnými, nazývaly se občiny, a každý mohl jich užívati. Rodové příbuzní činili kmen. Každému kmenu panoval *lech*. Vládcové některých rodů sluli kněží neboli knížata, poněvadž vykonávali pohanskou bohoslužbu. Důstojenství toto bylo v rodu dědičné, a rod takový požíval veliké vážnosti. Řemeslníci, dělníci a vůbec lidé, kteří pozemků žádných neměli, sluli *bezzemci*. Na sněmích čili sjezdech radili se knížata a přední mužové z národu, co by se pro dobro zemské učiniti mělo. V době míru byl kníže nejvyšším soudcem a ve válce nejvyšším vůdcem. Když se obyvatelstvo rozmnožilo, rozdělil se každý kmen na několik žup (krajů). Správce župy slul *župan*. Nejvyšší kníže nebo vojvoda udílel úřad županský. Tato hodnost byla v některé rodině také dědičnou. Sídlo župy bývalo v některém hradu (hrad župní), který obyčejně na návrší stával. Pod hrady stavěli si lidé řemeslní a jiní svá obydlí, a tak povstala později mnohá města. Každá župa měla svou cúdu (soud); soudce slul *cúdař*. Nade všemi cúdami byla cúda zemská (soud zemský).

palovali jim domy, vraždili a loupili. I Čechové zakoušeli mnoho od tohoto národu, který je často přepadávaje, ukrutně u nich řádil. V této tísni postavil se Čechům za vůdce udatný Sámo, který nejprv Avary ze země vyhnal, potom i Dagoberta, krále franckého, porazil (r. 630) u Domažlic. Za jeho udatné činy zvolili si jej Čechové za svého knížete. I jiní slovanští národové podrobili se panství Sámovu (asi r. 627), a tak byl Sámo první, který panoval nad více slovanskými kmeny. Panovalť 35 let a umřel r. 662.

6. Krok, Libuša a Přemysl.

Po Sámovi rozdrobila se říše, ačkoli se podobá, že knížata rodu českého v Bojehemu jakéhosi nadvládí požívali. Takovýmto ústředním knížetem byl prý *Krok*, snad jeden z 22 synů Sámových. Spravoval lid svůj moudře a spravedlivě, začež byl od něho velmi ctěn a vážen. Sídlo své měl na *Vyšehradě*. O něm se praví, že vystavěl v Budči školu. Měl tři dcery: Kašu, Tetku a Libuši. Kaša (nebo Kazja) znala se v umění lékařském; Tetka se věnovala pohanské modloslužbě a vystavěla hrad Tetín u Berouna; Libuša pak nejvtipnější ze sester svých, vyhlášena byla za věštkyni věcí skrytých a budoucích. Libuši zvolili si Čechové po smrti Krokově za svou vládkyni. Ona vládla moudře a spravedlivě; všecky rozepře a hádky rozsuzovala k všeobecné spokojenosti. Nejdříve vládla sama, později si vyvolila za manžela Přemysla, pána Stadického.* Tito manželé,

---

* Příčina, proč Libuša zvolila si manžela, byla následní: Dva bratří, Chrudoš a Šťáhlav, synové Klena z lešského rodu Popela Tetvy (který s Čechem do Čech přišel),

a dle jejich příkladu i lechové a vládykové založili mnohá města, jako Prahu, Bechyni, Hradec Králové, Kouřím, Plzeň, Slané, Žatec a jiná. Zemi rozdělili na župy (kraje), v hradech usadili cúdaře (soudce) a vydali nové zákony, dle kterých by cúdařové soudili. Dvanácte kmetů nejmoudřejších činilo cúdu zemskou (soud zemský v Praze). Na sněmu radili se lechové a vládykové s knížetem, co by se pro dobro zemské učiniti mělo. Po Přemyslu vládli jeho potomkové a sice:

7. Nezamysl, Mnata, Vojen, Vněslav, Křezomysl Neklan a Hostivit.

Za panování těchto knížat mýtili Čechové lesy, vzdělávali role, kovů dobývali, *hrady* (t. j. opevněná místa) stavěli a také franckému králi, Karlu Velikému, proti Avarům pomáhali, začež se jim tento ale nedobře odměnil. Usmyslil si totiž, že si podmaní všecky národy. Mnohé skutečně podmanil a chtěl podobně i Čechům učiniti. Vypravil tedy (r. 805) tři vojska, která se tří stran do Čech vtrhla. Čechové, jsouce nepřipraveni a slabší, neválčili s Franky v poli šírém, nýbrž ukryli se do

---

soudili se o dědictví otcovo. Libuša se sněmem na Vyšehradě rozsoudila, by se buď o statky na stejno rozdělili, nebo společně jim vládli. Starší (Chrudoš) nejsa s rozsudkem spokojen, lál na to, že žena panuje nad muži. Tu Libuša vlády se odřekla a dala na vůli Čechům, by zvolili si muže za panovníka. Avšak lechové a vládykové ji žádali, aby si volila manžela, jehož oni by pak přijali také za knížete. Zvolilať si Přemysla.

hor a lesův, doráželi na ně ze zásek a drobnými půtkami je unavovali i poráželi, že museli s nepořízenou z Čech odejít. To se stalo za panování Křezomyslova. Poněvadž však Frankové vpády své do Čech rok po roce opakovali, zemi neustále hubíce, uvolili se Čechové pro zachování míru dávati Karlu Velikému roční poplatek.

Za knížete Neklana vypukla první *domácí válka* v Čechách. I tenkráte totiž bylo ještě kromě knížete pražského několik jiných knížat v zemi, jako kníže *zlický* (kouřimský), kníže *lucký* (žatecký) a jiní. Kníže lucký, Vlastislav, nechtěje dopřáti přednosti knížeti pražskému vzbouřil se proti Neklanovi, byl ale v boji zabit, načež se poddalo Lucko zase.

Za dob Hostivítových byla říše Karla Velikého na tři části rozdělena: Francouzsko, Vlašsko a Německo. Potomci Karlovi hašteřili se pak dlouho mezi sebou, tak že Čechové přestali jim dávati poplatek; Ludvík Karlův vnuk, stal se prvním králem německým (r. 843). S Čechy a Moravany začal války, aby na nich obvyklý poplatek zase vynutil. Vtrhnuv do Moravy, svrhl moravského knížete *Mojmíra* se stolce knížecího a posadil naň *Rastislava.* Když pak bez povolení vracel se s vojskem svým skrze jižní krajiny země české, poražen jest s vojsky svými. V obnovené jeho výpravě Čechové sice odrazili útok Němcův, ale se ztrátou velikou. Proto počali s Němci vyjednávati o mír. Poněvadž ale tito mezi vyjednáváním zrádně udeřili na české ležení, počali je Čechové strašlivě tepati, množství jich pobili a pak jim sami výminky míru ustanovili (r. 849). R. 845 bylo 14 českých lechů ze země uprchlých v Řezně, městě bavorském, pokřtěno, a od té události domnívali se biskupové řezenští míti výhradní právo k šíření křesťanství ve vlasti naší a tudy i k vybírání desátku, po němž nemálo bažili.

8. Říše Moravská.

Také Moravané po smrti Sámově žili samostatně, na několik rodů rozdrobeni jsouce, a proto nedovedli samostatnosti své proti Frankům uhájiti, i museli poplatek jim odváděti. Teprvé *Mojmír*, první křesťanský kníže na Moravě, ostatní knížata k poslušenství svému přinutil a pečoval o to, by dobyl samostatnosti vlasti své, která se po obou stranách řeky Moravy až po ústí její daleko do Uher a Rakous prostírala. Ludvík, král německý, nepřál zdaru této nové říši a proto vpadl do Moravy se silným vojskem, sesadil Mojmíra a posadil na stolec jeho synovce, *Rastislava* (r. 846). Avšak Rastislav se spojil s Bulhary a mnohé své hrady silně opevnil, zvláště *Velehrad*, sídlo své. Ludvík vpadl opět do Moravy, musel však s hanbou i se škodou vrátiti se (r. 855). Té doby šířili na Moravě učení křesťanské biskupové pasovští a pomocníci jejich. Poněvadž však Němci všude panství si osobovali, kdekoli hlásali víru Kristovu, nechtěl Rastislav býti od učitelův takových v závislosti a proto za příkladem nově pokřesťaněných Bulharů, svých sousedů, odeslal raději do vzdáleného Řecka poselství (r. 861) k císaři Michaelovi se žádostí, by vyslal do Moravy duchovní, kteří by lid ve víře křesťanské vyučili. I poslal císař Michael sv. Cyrilla a Methuda,* kteří přišli na Moravu asi r. 863 a byli od knížete Rastislava i Moravanů s velkou slávou a radostí přivítáni. Když tito sv. bratří asi 4 léta na Moravě vyučovali, odebrali se do Říma,

* V nové době říkalo se sv. Crha a Strachota, ale nesprávně.

kdež se sv. Cyrill roznemohl a zemřel (r. 869). Sv. otec Adrian II. kázal mu vystrojiti slavný pohřeb a pochoval jej v chrámu sv. Klimenta (v Římě). Mezitím udály se na Moravě veliké změny. Vládychtivý *Svatopluk*, synovec Rastislavův, zradil Ludvíkovi strýce svého, jejž Ludvík kázal oslepiti; načež se snadno Moravy zmocnil. Svatopluk byl také k soudu pohnán a do žaláře uvržen. Moravané, nemohouce snésti útisku od Němců, povstali a hubili posádky německé. Ludvík se proti nim válečně sbíral. Zatím byl Svatopluk za nevinna uznán a z vězení propuštěn. I nabídl se, že německé voje na Moravu povede. Vedl a mnohého vítězství dobyl. Když ale přišel až k Velehradu, tu srozuměl se s Moravany, přepadl Němce a strašlivě je pobil (r. 871). Nyní se stal Svatopluk samostatným pánem na Moravě a jal se chvalně panovati. Ludvíka ještě několikráte porazil a hranice říše své rozšířil. Vládl nad Slovany na Moravě, v Rakousích, ve Slezsku, Krakovsku, Lužici a v Uhrách až po Dunaj, ano i Čechové podrobili se jeho nadvládí. Nazýváni jest od souvěkých spisovatelů králem velkomoravským. Na papeži Janu VIII. si vymohl, že povýšil Velehrad za sídlo arcibiskupské, a Methuda arcibiskupem moravským jmenoval. Po smrti Svatoplukově vyřítili se *Maďaři*, divoký lid uralský z Multan, vyzváni jsouce k tomu od Arnulfa, krále německého, proti Moravanům, od nichž odtrhli se nyní Čechové. Kníže moravský Mojmír II. poražen jest v bitvě u Prešpurka (r. 906) a na rumech říše moravské založili Maďaři říši uherskou. Část říše moravské (asi nynější markrabství moravské) připadla k Čechám.

9. Bořivoj a sv. Ludmila.

Bořivoj nastoupil (asi r. 870) po svém otci Hostivítovi vládu v knížectví českém, pojav za manželku Ludmilu, jedinou dceru župana Slavibora. Stalo se brzy po založení arcibiskupství moravského, že kníže Bořivoj s manželkou svou Ludmilou ke dvoru Svatoplukovu na Velehrad přišel a tu, jsa ještě pohanem, křesťanské služby boží, řády a obyčeje spatřil, které se tam byly působením sv. Methoděje utěšeně ujaly a vyvíjely. I nemeškal tedy sv. Methoděj mocnému tomuto slovanskému knížeti domlouvati, kterak nedobře činí, že se křesťanské víry vzdaluje. Bořivoj vida, jak nepodstatné jsou bludy pohanské, otevřel ochotně srdce spasitelným slovům sv. apoštola, ustanoviv se na tom, že se svou chotí Ludmilou a celou družinou pokřtíti se dá. A tak pokřtěni jsou kníže Bořivoj i kněžna Ludmila se vším českým komonstvem svým od sv. Methoděje s velikou slávou u přítomnosti knížete Svatopluka a jiných knížat slovanských a pánův moravských ve hlavním chrámu Panny Marie na Velehradě. I stalo se to asi r. 874. Vrátil se tedy Bořivoj co křesťan z Moravy do svého knížectví a v jeho průvodu nalezal se kněz Kaich, kteréhož mu byl sv. Methud přidal, aby pod ochranou knížete slávu boží české vlasti hlásal. Kníže Bořivoj založil první kostel v Čechách na *Levém Hradci,* který dosud stojí, ač ne již ve své prvotní podobě. Když pak brzy potom sám arcibiskup Methoděj apoštolskou cestu do Čech nastoupil, posvětil onen chrám ke cti sv. Klimenta. Také po kraji českém, kudy sv. Methoděj z Moravy ku Praze šel, a neb se z ní na Moravu vracel, po-

vstalo jeho povzbuzením několik kostelů sv. Klimentu posvěcených, jako v Litomyšli, v Hradci nad Labem* a v Sadské.

10. Spitihněv I. a Vratislav I.

Kníže Bořivoj I. umřel okolo r. 894, starav se neunavně až do konce života svého o rozšíření křesťanské víry v Čechách, v čemž jej věrně jeho choť, sv. Ludmila podporovala. Po něm vstoupil na knížecí stolec syn jeho Spitihněv I., jenž byl kníže dobrý a nábožný. On pečoval též o utvrzení křesťanské víry v národu českém; pohanův ale násilně k víře nenutil, říkávaje: Křesťané i pohané jsou moji poddaní. Založil kostel týnský na Starém městě pražském a na svém hradu Budči kostel ke cti sv. Petra, kterýž podnes stojí. Umřel v mladém věku (okolo r. 905). Po něm nastoupil vládu bratr jeho Vratislav I., který vystavěl kostel sv. Jiří na hradě pražském. On měl se svou manželkou Drahomírou, kněžnou lutickou,** dva syny: Vácslava a Boleslava. Vratislav panoval zbožně, ale krátce; umřel r. 921. Po jeho smrti spravovala Drahomíra zemi za nedospělosti Vácslava, kteréhož babička jeho sv. Ludmila, vychovávala. Drahomíra nenáviděla nábožnou tchyni svou, poněvadž tato u lidu věčší úcty a u mladého knížete (Vácslava) věčší lásky požívala. Kněžna Ludmila znamenajíc tuto zlou vůli nevěsty své opustila Prahu a odstěhovala

* Nyní: Hradec Králové.

** Lutici a Bodrci byli kmenové slovanští, nyní již vyhynulí; tito v nynějším Holštýnsku, onino v nynějším Meklenbursku.

se na hrad Tetín, kde v samotě Bohu sloužila a lidu dobře činila. Drahomíra zjednala vrahy, kteří sv. Ludmilu dne 15. září 921 na Tetíně zardousili. Pochována byla nejdříve na Tetíně, ale kníže sv. Václav dal tělo babičky své, sv. Ludmily, (r. 929) přenésti do kostela sv. Jiří na hradě pražském, kdež do dneška odpočívá. Drahomíra těžce nesla závislost od Němců, a proto ztýrala v rozhorlenosti vyslance německého krále Jindřicha Ptáčníka, načež tento ihned válečně do Čech vkročil a až ku Praze přitáhl. Anto Drahomíra neměla branného lidu s dostatek, aby se Ptáčníkovi s prospěchem opříti mohla, nevěděla si jiné rady, než aby synu svému, Václavovi, vlády postoupila.

II. Václav a Boleslav.

Kníže Václav uzavřel s Jindřichem Ptáčníkem mír, v kterém se zaručil opět ročním poplatkem * (r. 928). Po svém vstoupení na trůn zakládal školy a kostely, z nichž zvláště připomenouti sluší chrám sv. Víta na hradě pražském. Při mši sv. rád sám přisluhoval u oltáře, vlastní rukou zhotovoval hostie a lisoval víno ke službám božím. K vyučování lidu u víře povolal kněze z Němec, ano spojení s Řeckem bylo tehdáž od Maďarů zcela přerušeno. Ale vládychtivý bratr jeho Boleslav, který měl krajinu okolo Staré Boleslavi k svému vlastnímu spravování a užívání, hněval se na něho, že věren zůstal králi německému. To si nerozvážil,

* Tento roční poplatek obnášel 120 volův a 500 hřiven stříbra. Hřivna činí 21 zl. r. m.

že tak činí kníže proto, aby se proti Maďarům uhájil a víru v zemi své zvelebil. Když pak Vácslav na posvícení a na křtiny bratrovce svého* do Boleslavi přišel, dal jej Boleslav, když na jitřní do kostela šel, ve dveřích chrámových zavražditi (28. září roku 935). Po jeho smrti vstoupil na knížecí stolec Boleslav I., nazván Ukrutný, který ihned přestal německému císaři Ottovi dávati roční poplatek a všecky Němce ze země vyhnal. Z toho vypukla 14letá válka, v které se na počátku Boleslavovi dobřa dařilo, neboť potřel Durinky a Sasy, kteří proti němu posláni byli. Když ale Otto až ku Praze přitáhnul a jí dobývati začal, tu Boleslav, aby ušel vecší pohromě, pokořil se mu, přislíbiv opět roční poplatek a zavázav se pomáhati mu proti Maďarům, kteří země německé plenili. I poslal mu tisíc ozbrojených mužů, kteří platně přispěli Němcům k vítězství nad Maďary ve strašlivé bitvě u Augšpurka (r. 955). Zbytek Maďarů chtěl z pomsty vraziti do Čech, ale Boleslav je na hranicích přivítal tak nemilosrdně, že od té doby více nezajížděli. Též jim odňal část bývalé říše Svatoplukovy, která se prostírá po obou stranách řeky Moravy, a k Čechám ji přivtělil. Taktéž opanoval část Slezska. On podporoval rolnictví i hornictví a razil první peníze, poddaných hájil proti vládykům, obmezil velikou moc panstva a tak upevnil vládu svou i učinil Čechy mocnějšími. Když pak počal ohavné vraždy, kterou spáchal na svém bratru Vácslavovi, litovati, a tělo jeho s velikou ctí z Boleslavi do Prahy přenésti a ve chrámu sv. Víta pohřbíti dal, tu lid český vinu jeho velikou mu

---

* Byl to druhý syn Boleslavův, Samodruh; lid jej pojmenoval Strachkvas.

odpustil a milovati jej počal. Strachkvas, jeho druhorozený syn, stal se mnichem a sepsal dějiny časů svých. Boleslavova dcera, Doubravka, provdala se za polského knížete Mečislava, kteréhož i s lidem jeho na víru Kristovu obrátila. Boleslav I., příjmím Ukrutný, zemřel r. 967 po slavném 32letém panování.

12. Boleslav II.

Po Boleslavovi I. nastoupil vládu syn jeho Boleslav II., Pobožný čili Štědrý, který byl jedním z nejslavnějších panovníkův českých. Panovalť nad Čechy, Moravou, Slezskem, Slovenskem v Uhrách a jižním Polskem až po Lvov, takže sousedil přímo v ruským knížetem Vladimírem. Tak veliké říši nedobře svědčilo, že neměla ani zvláštní správy církevní. Na snažné tedy prosby Boleslavovy zřídil papež Jan VIII. *biskupství v Praze* (r. 973), podřízené arcibiskupům mohučským. Prvním biskupem pražským stal se Dětmar, rozený Sas, který devět let své biskupství velmi pilně spravoval. Po jeho smrti zvolen jest (r. 983) za biskupa Vojtěch, syn Slavníka, knížete zlického. Byl to muž velmi nábožný a učený. Přičiňovalť se všemožně o to, by mezi lidem mnohé pohanské nešvary se vyplenily a lepší mravy ujaly; potkal se v tom ale s velikým protivenstvím. I odešel do Říma (roku 989), by se poděkoval z hodnosti své biskupské, ale Boleslav vypravil k papeži poselství, žádaje, by se Vojtěch vrátil, že jej Čechové poslouchati budou. Sv. Vojtěch byv od papeže k návratu vybídnut, uposlechl a vrátil se. Pojal pak s sebou z Říma 12 mnichů řádu sv. Benedikta, pro něž společně s knížetem Boleslavem II. vystavěl klášter Břevnov na Bílé Hoře u

Prahy, který posud stojí. Po nedlouhém čase odešel sv. Vojtěch opět do Říma a odtud se odebral k pohanským Prusům, aby jim kázal evangelium. Ale nedlouho tam konal svatý úřad svůj, neboť byl (23. dubna roku 997) od pohanských Prusů zabit. Kníže polský, Boleslav Chrabrý, vykoupil velikými penězi tělo jeho od Prusův, dal je ve Hnězdně pochovati, kdež odpočívalo až do r. 1039, v kterémž čase kníže Břetislav I. válečně do Polska vtrhnul, tu tělo sv. Vojtěcha vyzdvihnouti a do Prahy přenésti dal. Kníže Boleslav II. založil také při kostele sv. Jiří na hradě pražském klášter pro panny. Jeho sestra, Mlada, byla v něm první abatyší. Srdečně jsa od všech Čechův oželen a oplakán, zemřel r. 999 po 33letém panování. Zanechal tři syny a sice: Boleslava, Jaromíra a Oldřicha.

13. Boleslav III., Jaromír a Oldřich.

Boleslav III., příjmím Ryšavý, jal se po svém otci panovati, ale nechvalně; neboť, jsa zlostný a nestatečný, pronásledoval bratry své, utiskoval lid a seděl nečinně v Praze, když mu polský kníže Boleslav Chrabrý, syn české Doubravky, nejprvé Krakov, pak Moravu, Slezsko a Slovensko odejmul, tak že mu pouze Čechy zbyly. Bratří jeho utekli do Bavor, on pak sám také musel opustiti zemi, neboť se lid návodem Vršovců proti němu vzbouřil. Na knížecí stolec byl povolán Vladivoj, druhý syn Doubravčin, kterýž však přijal Čechy od německého krále Jindřicha I., jakoby jemu náležely. Když pak Vladivoj brzy zemřel, povolali Čechové Jaromíra na trůn (r. 1003). Brzy ale musel tento ze země utéci, neboť Boleslav Chrabrý uvedl brannou mocí

Boleslava Ryšavého do země, který nyní dal vražditi všecky, kteří ho prvé byli ze země vypudili. I poslali Čechové k Chrabrému, který Ryšavce se zmocniv, dal jej oslepiti a sám v Čechách panovati se jal. Král německý Jindřich I. nevřel na Boleslava Chrabrého, že zakládal novou mocnou slovanskou říši. I vzkázal mu, by Čechy od něho přijal, čehož on ale neučinil. Z toho povstala válka. Přední německé tlupy vedli Jaromír a Oldřich. Čechové vidouce svá rodná knížata, ochotně jim všady otvíraly brány. Chrabrý chvátal k obraně Prahy. Tamtéž pospíšil Oldřich a tajně s Pražany se srozuměl. Když pak ráno pastucha stádo z hradu hnal a stráž bránu otevřela, vskočil Oldřich se svými na tamní most, opanoval bránu a dobyl i města. Chrabrý utekl se svými Poláky, a Jaromír počal opět panovati (r. 1004). Neuměl se ale na trůnu udržeti a byl od Oldřicha svržen (r. 1012). Oldřich držel s Němci a byl od nich po smrti krále Jindřicha pozván k volení nového císaře. Od toho času počítali se panovníci čeští mezi kurfiřty (voliče krále) německé říše a měli právo jezditi na německé sněmy. Oldřich se oženil s Boženou, krásnou dcerou sedláka Kreseny z Peruce. — Když zemřel Boleslav Chrabrý, a synové jeho o dědictví se hádali, zmocnil se Oldřich části Moravy. Ostatní část měl v držení Štěpán král uherský. Proti tomu vyslal Oldřich zmužilého svého syna Břetislava, který vypudiv Uhry z Moravy, zmocnil se celé země (r. 1028). Oldřich pohněval se s německým králem Konrádem a spolu i se svým synem, který s Konrádem držel. Když pak král žádal na Oldřichovi, by se dělil o vládu se svým bratrem Jaromírem, přislíbil to sice, ale nesplnil slibu, nýbrž dal Jaromíra oslepiti a Břetislava vypudil z Moravy (r. 1034). Po nedlouhém čase se ale opět se synem smířil. Nad

řekou Sázavou založil klášter benediktinský, kde byl sv. Prokop* opatem, a kde služby boží v jazyku slovanském konaly se. Oldřich zemřel r. 1037.

14. Břetislav I.

Břetislav odňal Polákům všecky země, které Boleslav Chrabrý od Čech odtrhnul. Též dobyl Krakova a vzal odtud poklady veliké. I Hnězdna se zmocnil a odvezl odtamtud ostatky sv. Vojtěcha do Prahy (r. 1039). Rejčka, královna polská, jej obžalovala za to u papeže Benedikta a německého císaře Jindřicha III., že zemi polskou i tamní kostely oloupil. Papeže udobřil Břetislav tím, že vystavěl v Staré Boleslavi kolegiátní chrám sv. Vácslava; s císařem se ale nemohl shodnouti, neboť žádal tento, aby upustil ode všeho, co v Polsku vybojoval. I strhla se válka. Císař vyslal do Čech přes hory Šumavské a Krušné dvojí vojsko, které ale bylo od Čechů poraženo (r. 1040). Druhého roku přišla nová dvě vojska, z nichž jedno

* Sv. Prokop narodil se v Chotouni u Českého Brodu. Poněvadž pocházel z rodu panského, měl býti rytířem. Jelikož však se mu válečné řemeslo a prolévání lidské krve nelíbilo, odebral se na učení vyšehradské, kdež se vyznamenával zvláštní pilností. Po ukončeném učení byl vysvěcen na kněžství a byl kazatelem u sv. Klimenta na Vyšehradě. Když jej kníže Oldřich povýšiti chtěl, odešel Prokop do ciziny a vstoupil do řehole sv. Benedikta. Po letech vrátil se do vlasti a trávil život poustevnický v lesích u řeky Sázavy. Po čase (asi r. 1031) nalezl jej kníže Oldřich náhodou při honbě a poznal jej. I vystavěl kníže klášter, bohatě jej nadal a učinil v něm Prokopa opatem. Sv. Prokop zemřel r. 1053.

přes hranice české převedl německý poustevník Vintíř, který všecky cesty a stezky v lesích šumavských dobře znal; druhé propustil zrádně Prkoš, bilinský župan, kterého Němci mnohými penězi uplatili.* Když nyní Němci se dvou stran ku Praze postupovali, tu upustil Břetislav od Polska a přislíbil bývalý poplatek. Pro příští lepší obranu vystavil zdi kolem Prahy a pomezí bavorské osadil branným lidem. Též ustanovil, aby po smrti knížete vládnul vždy nejstarší z Přemyslovcův, jehož ostatní poslouchati měli, berouce výživu svou z údělů na Moravě jim vykázaných. Břetislav umřel r. 1055. Zanechal pět synů: Spitihněva, Vratislava, Konráda, Jaromíra a Ottu.

15. Spitihněv II. a Vratislav II.

Spitihněv II. zasluhuje chvály pro svou všestrannou spravedlnosť. On počal chrám sv. Víta v Praze u větším rozměru přestavovati, ale nedokončil stavby té, neboť umřel po krátkém šestiletém panování (r. 1061). Nástupce a bratr jeho Vratislav II. dokončil stavbu chrámu sv. Víta. Za něho obdržel bratr jeho Jaromír pražské biskupství. Na Moravě založeno bylo nové biskupství v Olomouci (r. 1062). Vratislav založil kapitolu sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, klášter v Opatovicích a přivtělil zemi míšenskou k Čechám. On pomáhal německému císaři Jindřichovi ve vlašských válkách, načež mu tento odpustil roční poplatek a vyžádal si jen, aby mu při každé výpravě do

* Zrádnému Prkošovi poručil Břetislav utíti ruce i nohy a vhoditi jej do řeky Biliny.

Říma přispěl se 300 ozbrojenci. Též mu udělil královskou důstojnosť, ale pouze pro jeho osobu. Vratislav panoval 31 let a umřel r. 1092.

16. Křižácké války.

Země zaslíbená (Palestina), v které Spasitel náš se zrodil, učil a umřel, dostala se na začátku sedmého století pod vládu Mahomedánův. Z počátku mohli křesťané bez překážky ku hrobu svatému putovati, později však bylo jim všeliká příkoří od nevěřících Mahomedánů snášeti. I pomýšleli křesťané z Evropy na to, by svatou zemi opět vybojovali. Pobídnutím mnicha Petra Amienského vypravila skoro všecka knížata křesťanská lid do boje proti Mahomedánům, a poněvadž pro oslavu kříže Kristova se bojovalo, a bojovníci znamení kříže na svůj oděv přišívali, nazvány jsou tyto boje tažení křižácká, a bojovníci tito *křižáci*. První křižácké tažení počalo r. 1096, druhé r. 1147, kteréhož se i mnoho Čechů zúčastnilo. R. 1189 počalo třetí křižácké tažení. I tu opět mnozí Čechové táhli s křižáky; vůdcem jejich byl Děpold II., strýc knížete českého Konrada; avšak téměř žádný se z nich nevrátil: padliť všickni co chrabří Čechové za svatou víru. Země svatá, ač několikráte dobyta byla, upadla vždy zase do rukou Mahomedánův, kteří ji po dnes mají v držení.

17. Obyčeje v Čechách v XII. století.

V Čechách se té doby dělilo obyvatelstvo na tré tříd, kteréž byly: 1. lechové, 2. vládykové a 3. lid poddaný. Šlechtici a vládykové, kteří statky a dědiny své vlastní měli, nazývali se zemané. Lid

poddaný bydlel v hradech a ve vsích, vzdělával a užíval polí pánů, zemanů, duchovenstva i knížecí za smluvený poplatek, a též některé práce pánům svým konati musel; avšak nebyl nevolníkem, jak to v jiných zemích toho času v obyčeji bylo. Neboť i páni i poddaní patřili pod jeden soud, a kníže sám ustanovoval úředníky a soudce. Takových soudů čili žup bylo 40. Rytířové počali toho času na vrších pevné hrady zakládati. Učenosť nalezala se toliko při stavu duchovním.*

18. Konrád a Břetislav II.

Po Vratislavovi II. nastoupil Konrád, zemřel ale po 7 měsících svého panování. Po něm nastoupil Břetislav II., který porušil zákon o posloupnosti tím, že přemluvil české pány, aby po jeho smrti přijali za knížete bratra jeho Bořivoje, ač nastoupiti měl bratrovec jeho Oldřich, jakožto nejstarší z Přemyslovcův. Aby císař Jindřich IV. podporoval úmysl jeho, vydal Čechy za léno říše německé. Břetislav II. byl úkladně zabit 1100, jak se praví, návodem Vršovicův.

19. Bořivoj II. a Svatopluk.

Následkem pletich zemřelého knížete Břetislava II. vstoupil Bořivoj II. na knížecí stolec, ale brzy povstal válečně proti němu odstrčený Oldřich. Avšak Bořivoj se proti němu udržel a odbyl ho údělem brněnským na Moravě. Brzy ale vzbouřil

* Toho času žil *Kosmas*, kanovník pražský, jenž první kroniku českou sepsal, a *Božetěch*, opat sázavský, jenž byl schopný malíř, řezbář a stavitel.

se proti němu opět bojovný a lstivý bratrovec jeho Svatopluk, jehož se mnoho českých pánů přidrželo. Tito provolali jej za vojvodu r. 1107. Svržený Bořivoj utekl k císaři Jindřichovi V. a dal mu mnoho peněz, aby mu opět na trůn pomohl. Císař povolal Svatopluka k sobě a zrádně jej ve vazbě podržel. Mezitím táhl Bořivoj do Čech, byl ale od bratra Svatoplukova, Otty, zahnán. Chytrý Svatopluk podal císaři více peněz, načež jej tento z vazby propustil. Bořivoj utekl do Polska k svému sestřenci Boleslavovi Křivoústému. Svatopluk pomáhal německému císaři Jindřichovi V. ve válce proti uherskému králi Kolomanovi. Ve své nepřítomnosti ustanovil k ochraně zemské šlechtice Vacka a Mutinu Vršovice. V tom čase vpadl do Čech svržený kníže Bořivoj II., by se opět svého knížectví zmocnil. Vacek a Mutina táhli mu s vojskem vstříc, byli však od něho na slezských hranicích poraženi. Tu Vacek podtají vzkázal Svatoplukovi, že vším neštěstím vinna jest zrada Mutinova. Svatopluk se vrátil rychle z Uher a obviniv rod Vršoviců z mnohých těžkých zločinů, kázal všecky Vršovice zabíti. Byl také skutečně téměř celý rod Vršoviců bez ohledu na věk a pohlaví povražděn na hradě Vratislavi a Libici (r. 1108). Jen málo Vršovicův útěkem svůj život zachránilo. Roku 1109 táhna Svatopluk s Jindřichem V. proti Polákům, byl na cestě úkladně zabit, nepochybně od některého uprchlého Vršovice.

20. Vladislav I. a Soběslav I.

Po smrti Svatoplukově pokoušel se Bořivoj II. opět o trůn, císař Jindřich udělil jej ale Vladislavovi. Vladislav vydal se r. 1110 do Řezna k císaři. Toho uživ Bořivoj, zmocnil se Prahy a ujal

se vlády. Vladislav se rychle vrátil, a počala domácí válka, v níž Vladislav zvítězil. Císař Jindřich obeslal oba vojvody do Rokycan, kdež přisoudil český trůn Vladislavovi a Bořivoje odeslal spoutaného na pevnosť Hammerstein v Němcích. Po čase smířil se Vladislav s Bořivojem, který byl z vazby propuštěn. Šlechetný Vladislav přijal jej za spoluvladaře. Půl třetího léta snášeli se v pokoji, načež se opět znesvářili. Bořivoj utekl do Uher, kdež (r. 1124) zemřel. Vladislav zemřel r. 1125. Zanechal tré synů: Vladislava, Děpolta a Jindřicha. Nyní nastoupil Soběslav I., čtvrtý syn Vratislavův. Dle práva však měl nastoupiti Otto, příjmím Černý, bratr Svatoplukův, neboť byl nejstarším z Přemyslovcův. I ucházel se u císaře německého Lothara o pomoc, kteréž mu tento ochotně poskytnul. U *Chlumce* na pomezí saském setkalo se vojsko německé, jež vedli Lothar a Otto, s voji českými. Strhla se strašlivá bitva, ve které Čechové úplně zvítězili. Otto Černý a mnoho německých rytířů padlo v bitvě té. Lothar musel žádati o mír (r. 1126). Na památku vítězství toho postaven na hoře Řipu chrám sv. Jiří. Za dalšího panování Soběslavova panoval v Čechách mír; obchod, orba a řemesla se zvelebovaly. Soběslav zakládal k obraně zemské mnohé hrady, stavěl kostely, kláštery i školy. Zemřel r. 1140, zanechav dvé synů: Soběslava a Vácslava.

21. Rozbroj Přemyslovcův.

Po Soběslavovi I. vládl Vladislav II., který obdržel od Bedřicha Rudovousa, německého císaře, královskou korunu za to, že mu věrně ve válkách pomáhal. Vladislav král postoupil ještě za živobytí svého (r. 1173 vládu synu svému Bedřichovi. Ale

z toho vznikly mezi Přemyslovci spory, do kterých se míchal i císař Bedřich, jmenuje knížetem Soběslava II. V Němcích podařilo se mu vyvrátiti moc největších knížectví (bavorského a saského) rozdrobením jich na více území, jemu přímo podřízených, a vynětím biskupů z moci poddaných knížat. Nyní zamýšlel týmž spůsobem seslabiti také království české. Tedy umínil si Moravu od Čech odtrhnouti, i ustanovil tam za samostatného *markhrabího* Ottu, aby pak i knížetem českým i markhrabětem moravským snáze vládl. Nedosáhl však cíle svého, neboť se Otta knížeti českému poddal. Byla pak spravedlnosť císaře tak malá, že českou zemi brzy tomu, brzy onomu knížeti za peníze uděloval. Neustále se střídali knížata v Čechách, a nepořádky tyto trvaly až do r. 1197. Za trvání těchto zlořádů panovali v Čechách následní knížata: výše řečený Soběslav II., Bedřich, Konrád, Otta, Vácslav II. (též biskup Jindřich Břetislav, jehož zamýšlel Jindřich VI. vyníti ze zemské moci knížecí, aby z něho učinil knížete podlé příkladu biskupův německých) a Vladislav II., kterýžto byl poslední z panovníků českých s titulem knížecím. Po něm se nazývali již všichni čeští panovníci *králové.*

Po knížeti Vladislavovi II. nastoupil (r. 1197) vládu král Přemysl Otakar I. Vydalť zákon, aby po smrti českého krále vždy jeho nejstarší syn panoval, a aby již nenastupoval jako prvé nejstarší z celého rodu Přemyslova, což před tím bylo příčinou tak mnohých svárův. A proto již za živobytí kázal syna svého Vácslava I. na království korunovati (r. 1230).

22. Vácslav I.

Za Vácslava I. vtrhli Tataři z Asie do Evropy, poplenili Rusko, Polsko a Uhersko. Král Vácslav I. jsa o to pečliv, by Tataři Moravy a Čech nepoplenili, vyslal do Moravy statečného Jaroslava Šternberka s 8000 vojska. V Čechách pak sebral ještě druhé vojsko a dal v pomezních lesích nadělati zásekův, aby tím Čechy ubránil, kdyby snad Tataři na Moravě zvítězili a do Čech se vrhnouti chtěli. Jaroslav přišed do Moravy a přidav k svému vojsku ještě 4000 Moravanův, zavřel se do pevnosti Olomouce a tu statečně útoky Tatarův odrážel. Uzřev pak příhodnou chvíli, udeřil na Tatary, porazil je na hlavu, mnoho jich pobil a ostatní ze země vypudil. Tak osvobodili udatní Čechové a Moravané celou Evropu od lítých nepřátel (r. 1241). Král Vácslav dobýval silně rudy a proto povolal do Čech mnoho německých kovkopův a řemeslníkův, jimž všeliké výsady udílel. Proto žehrali naň mnozí čeští pánové a nechtíce ho více poslouchati, zvolili si za krále jeho syna Přemysla Otakara, který otce svého ku zřeknutí se trůnu přinutil. Proti tomu horlil papež Innocenc IV., načež mnozí z odbojných pánů vrátili se k povinnosti své. Králevic byl zajat a na Týřově uvězněn. Původcům vzpoury byly za pokutu hlavy sraženy (r. 1249).

23. Přemysl Otakar II.

Po smrti Vácslavově (r. 1253) počal kralovati syn jeho Přemysl Otakar II. Rakušané si jej byli již za živobytí otcova za vojvodu zvolili, Štýrsko se mu dobrovolně poddalo; Korutany a Krajinsko připadly mu dědictvím. Panoval tedy v Čechách,

na Moravě, v Rakousích, ve Štýrsku, v Korutanech a v Krajině. Za jeho panování podnikali západní křesťané války křižácké proti Prusům na moři baltickém; také Přemysl Otakar II. výprav těch se účastnil, nad pohany slavně vítěze. Tedy i mnohá slezská i polská knížata, ano i města vlašská pod ochranu jeho se dala. Byl to slavný král, jehož nepřátelé nazývali králem železným. Čechové ale králem zlatým. Poddané své, Čechy i Němce stejně miloval, soudil spravedlivě vysoké i nízké, Českou zemi rozdělil na menší župy s purkrabím v čele. Purkrabí v krajích stáli pod purkrabím hradu pražského a všecky soudy pod soudem pražským. Na tomto soudu zasedal král s 12 kmety z celé země nejmoudřejšími. Také zavedl Otakar II. desky zemské, do nichž se statky, práva a výsady rodin zapisovaly. On povznesl stav městský, darovav mu mnohá nová práva a výsady, sedláky osvobodil od roboty. Toho času panovaly v Německu veliké nepořádky. Za císaře byl zvolen Rudolf Habsburský. Když pak ho Otakar v důstojenství tomto uznati nechtěl, poněvadž k volbě nebyl pozván, ba ani připuštěn, povstala mezi nimi válka, která se skončila tím, že musel Otakar postoupiti císaři Rudolfovi Rakous, Štýrska, Korutan i Krajiny. Roku 1278 vypukla mezi nimi opět válka. I bylo bojováno u Marcheku, města v Rakousích, a vítězství se již klonilo na stranu Čechův, avšak český vůdce Milota z Dědic zradil Přemysla Otakara a dal se s lidem svým hanebně na útěk. Znamenaje Otakar zločin ten, s tím větším úsilím pustil se do boje. I padl pod ním kůň, a on bezbranný nepoctivě kopím proklán jest, načež Rakušané, dobivše jej sedmnácti ranami, z oděvu jej svlékli, ano i mrtvému tělu se rouhali. Tak zhynul tento slavný král, a to zradou svých vlastních poddaných u

Vrbovce v Dolních Rakousích (r. 1278). Milotu učinil Rudolf místodržitelem na Moravě, kteréž sám užíval po pět let za náhradu útrat válečných.

24. Vácslav II. a III.

V pěti po sobě následujících letech po smrti Přemysla Otakara II. zle se vedlo v Čechách: nebylo leč různic, pálení, loupeží, vražd a krvavých půtek. Králevič Vácslav II. byl teprv osm let stár, i vládnul zatím zemí strýc jeho Otto braniborský, ale tak nelidsky, že rolníci, řemeslníci i obchodníci zanechali svého zaměstnání, z čehož pošla nouze a konečně mor povstal. Když ale Vácslav II. vlády se ujal (r. 1283), nastali opět lepší časové. R. 1296 zemřel Přemysl, král polský, a tu polští pánové nabídli Vácslavovi II. trůn polský, kterýž on také přijal. Roku 1301 umřel Ondřej III., král uherský. Uherští stavové mu též nabídli korunu uherskou. On však jim schválil za krále syna svého Vácslava III., který též skutečně byl v Bělehradě královském za krále uherského korunován (r. 1301). Vácslav II. zemřel velmi časně (r. 1305), jsa stár 34 let.

Vácslav III., jeho syn a nástupce, byl dobrého srdce a nadějných schopností. V Uhrách ale si oblíbil život prostopášný, v kterém pokračoval i v Čechách, hledě si více nočního hýření, nežli povinností vladařských. Uhry postoupil Ottovi bavorskému, Polsko mu odňal Vladislav Lokýtek, a když Vácslav proti němu válečně vystoupil, byl v Olomouci úkladně zabit od jakéhosi Konráda z Botenšteina (4. srpna r. 1306). Panoval tedy v Čechách pouze jeden rok. S ním vymřel rod Přemyslův po meči, kterýžto rod nad Čechy 600 let panoval.

25. Rudolf a Jindřich.

Po vymření Přemyslovců zvolila většina českých pánů Rudolfa, syna císaře Albrechta, za krále. Mnozí čeští pánové jeho ale za krále uznati nechtěli. Chtěje pány odbojné pokořiti, obléhal Rudolf hrady jejich. Když pak r. 1307 Horažďovic dobýval, zemřel na úplavici. Nyní podali stavové českou korunu Jindřichovi korutanskému, jenž byl manželem Anny, starší sestry zavražděného Vácslava III. Jindřich byl k vládě zcela neschopen. Toho času panovaly mezi šlechtici a měšťany velké třenice. Král choval se při tom velmi obojetně. I byl zajat a do vězení uvržen. Když pak byl propuštěn, povolal do Čech z Míšně a Korutan žoldnéře, kteří po zemi loupili a na lidech peněz vydírali. Tu počali se všichni po schopnějším panovníku ohlížeti. I vypravili Čechové poselství k císaři Jindřichovi VII. se žádostí, aby jim syna svého Jana za krále dal a jej s Eliškou, mladší sestrou Vácslava III., oženil. Císař vyslyšel prosbu Čechů, zbavil neschopného krále české koruny a poslal syna svého s vojskem ku Praze, kde se Jindřich Korutanský zavřel. Pražané rozbili sekerami brány a vpustili Jana Lucemburského do města, načež Korutanský utekl (1310).

26. Jan Lucemburský.

Král Jan byl veliký rek, nikoliv ale moudrý panovník. Nejraději navštěvoval rytířské kolby a zúčastnil se všech válečných tažení ve Francii, v Německu, Prusku, Polsku, Rakousích, Uhrách a ve Vlaších. Do Čech přicházel jen tenkráte, když peněz potřeboval, a odcházel, jakmile jich sehnal. Vladařství v Čechách svěřoval obyčejně cizincům, z čehož mnohé rozbroje vzešly. Na výpravě proti pohanským Prusům onemocněl ostrým povětřím na

oko a nemoudrým léčením přišel docela o ně. Později oslepl i na druhé oko. Ku království českému přivtělil *Lužici* a *Slezsko*. R. 1346 spěchal slepý král Jan na pomoc svému příteli Filipovi, králi francouzskému, který bojoval o trůn s Edvardem, králem anglickým, a tu v bitvě u Kresy čili Kresčaku (26. srpna r. 1346) zahynul.

27. Karel IV.

Po králi Janovi nastoupil jeho syn Karel IV., který ze všech králův českých požíval u lidu největší obliby. Než se dal korunovati na království české, potvrdil dříve po starodávném způsobu stará práva a výsady pánům českým i moravským.* Byl také (r. 1346) za císaře německého zvolen a tohoto postavení užil k pojištění a rozšíření práv království českého. Miloval mír, vědy a umění. Založil vysoké školy čili universitu v Praze (r. 1348), aby obyvatelé čeští lačníce po ovoci dobrých umění, nemuseli o cizí almužny žebrati.** Poněvadž na universitu povolal nejvýbornější učitele z celé Evropy, hrnula se davem mládež se všech končin evropských na učení pražské. Z toho šel Pražanům nemalý hmotný zisk, neboť při tom všeliké živnosti znamenitě se zdvihly. Jelikož Karel zvolil Prahu za

---

* Nejhlavnější z práv těchto jsou: že mají nejvyšší úřady zemské udělovány býti *jen rozeným Čechům*, že není nikdo k službě vojenské povinen, leč jen uvnitř země české, a že se zvláštní berně bez svolení sněmu rozepisovati nesmí.

** Dle vzoru pařížské university, na které za mládí svého studoval, rozdělil universitu pražskou na čtyry odbory čili fakulty: Bohosloveckou, právnickou, lékařskou a libomudrckou.

stálé sídlo své, přicházívali sem poslanci z celé Evropy na dvůr císařský, čímž, jakož i množstvím studentův a obchodníkův, obyvatelstvo pražské velmi vzrůstalo, tak že ho dosavadní město pojmouti nemohlo; i založil Karel „Nové město", k němuž sám ulice vyměřil, kteréž svou rovností se vyznamenávají.

V Praze vystavěl přes Vltavu místo dosavádního dřevěného *most kamenný*, kterýž dosud tak zvané Staré Město a Malou stranu spojuje. Též vystavěl znova u větším rozměru chrám sv. Víta a vzdělal chrámy: panny Marie Sněžné, u sv. Jindřicha a na Slovanech čili v Emauzích, kamž zavedl, jsa milovníkem jazyka slovanského, mnichy, obřadující řečí slovanskou, a daroval jim rukopis Evangelií rukou sv. Prokopa psaný; dále Karlov, krásný chrám s největší kopulí v Praze.

Když nastal (roku 1361) v Čechách veliký hlad, kázal Karel stavěti *hladovou* či zubatou *zeď* na Petříně v Praze, aby chudému lidu poskytl výživy. Pro uvarování hladu v budoucnosti zřizoval sýpky po krajích, aby v nich shromážděny byly zásoby pro případ neúrody.

K uschování klenotů říšských a archivu čili kněh a desk zemských zbudoval nedaleko Berouna pevný, na ten čas nedobytný hrad Karlštejn, jehož kráse posud se divíme.

Odkryl a založil Karlovary, dal přinésti vinné révy z Burgundu a sázeti okolo Mělníka, podporoval obchod, upravoval plavbu po řekách, pořádal a mírnil cla.

Všecka tato zařízení dála se ve prospěch země české; ale jimi vzrostly i příjmy korunní, tak že za Karla byly naplněny pokladnice státní velikým bohatstvím, kteréhož užíval nejvíce ku zvětšení a oslavě zemí koruny české. Skupoval po celé říši německé až k Rýnu mnoho hradův a statkův, kteréž

vesměs spojil s korunou českou co léna. Za něho patřily k české koruně kromě Čech, Moravy, Slezska, Horní a Dolní Lužice, ještě jiné země, kterých dílem smlouvami, dílem penězi vyzískal, jako: Luxemburg, horní Falce a Branibory. Aby pak říši své zjednal samostatnosť i ve věcech církevních, povýšil se svolením papežovým pražské biskupství na arcibiskupství, zařídiv vedlé olomoucké také v Litomyšli stolici biskupskou, by měl arcibiskup po zákoně církevním dva pomocné biskupy čili suffragány po boku. Prvním arcibiskupem byl *Arnošt z Pardubic.* Toho času se česky vyučovalo, úřadovalo, mluvilo i psalo, a český jazyk byl tak velice vážen, že i cizozemci v Čechách se zakupovali, a že Čechové jsou, se honosili. Karel IV. zemřel r. 1378. Za něho vešly v obyčej sněmy, obesýlané ode všech zemí koruny české, čili sněmy generální; vůbec pak zkvétaly nejenom Čechy, nobrž všechny země s nimi spojené; Čechové pak z vděčnosti nazvali Karla *otcem vlasti*, jako žádného panovníka předtím. *

---

* *Arnošt z Pardubic* byl syn rytíře z Hostinné u Českého Brodu. Byl to pán učený, pobožný a lidumilný. Jakožto rádce Karla IV. získal si velikých záslub o národ český. Ku stavbě chrámu sv. Víta věnoval značnou čásť svého jmění. Chudinu podporoval kde a jak mohl. Po 22letém blahodárném biskupování zemřel r. 1364 a dle přání svého pohřben byl v Kladsku.

Tomáš ze Štítného žil též za panování Karla IV. Narodil se na tvrzi Štítné u Jindřichova Hradce. Když navštěvoval vysoké školy pražské, litoval velice, že vše se přednáší po latinsku. I počal knihy překládati a spisovati jazykem českým, aby jim i lid latiny neznalý porozuměti mohl. Roku 1399 dokončil poslední knihu, načež bezpochyby brzy zemřel.

28. Vácslav IV.

Po smrti Karla IV. jal se moudře a chvalitebně panovati syn jeho Vácslav IV.; ale veliké různice, které za jeho času povstaly v církvi, v říši německé a v Čechách, působily trpce na mysl jeho, tak že si počal vlády méně všímati. I oddal se pití a v prchlivosti mnohou ukrutnosť spáchal. Od vyšších stavů byl dvakráte do vězení vsazen, proto je také nemiloval a přál více zemanům nižším a lidem z městského stavu, jež také nejraději v úřady usazoval. I v říši německé povstali knížata proti Vácslavovi, ssadili jej s císařství, zvolivše nejprvé Ruperta kníže německé, a po jeho smrti Zikmunda, bratra krále Vácslava, za císaře. Nejhorší zlé spůsobila v Čechách roztržka církevní. Byli totiž tenkráte dva papežové: Urban VI. v Římě a Kliment VII. v Avignonu. Po smrti Urbana VI. nastoupil v Římě Bonifác IX. a po smrti Klimenta VII. v Avignonu Benedikt XIII. To bylo příčinou velikého pohoršení i mnohých nešvar v církvi. Proti tomu kázal nejprvé Milič, kanovník pražský, a po něm *Jan Hus*, mistr na vysokých školách pražských i kazatel v kapli betlemské. Toho času přinesl *Jeronym*, přítel Husův, z Angličan spisy Wiklefovy, v nichž tento některé nauky církve římské zavrhoval. Hus se těchto spisův uchytil a zastával se jich před druhými mistry, při čemž mu němečtí mistři nejvíce odporovali. Poněvadž toho času měli Němci na universitě tři hlasy a Češi toliko jeden, prorazili onino vždy většinou svých hlasův. To hnětlo Husa a proto vymohl na králi Vácslavovi zákon, by budoucně Čechové tři a Němci toliko jeden hlas měli. Z toho se študenti němečtí velice rozhněvali, opustili učení pražské a vyšli z Prahy v počtu několika tisíc a mnozí němečtí učitelové šli s nimi.

V Lipsku založili si nové vysoké školy (r. 1409). Pražský arcibiskup Zbyněk dal spisy Wiklefovy spáliti a Husa obvinil v Římě z kacířství. Tento hleděl skrze přátele své se omluviti. Když ale papež Jan XXIII. přislíbil odpustky všem, kteří by mu ve válce proti Ladislavu, králi neapolskému pomohli, nebo peněz mu poslali, tu počal Hus veřejně kázati, že nesluší odpustky za prolévání krve rozdávati, nebo za peníze prodávati. Též káral bez obalu papeže i vysoké kněžstvo. Nyní byla klatba na Husa vyhlášena, a služby boží v Praze zastaveny na tak dlouho, pokud by se Hus zde zdržoval. Od té doby meškal nejprvé v Husinci, otčině své, a pak na hradě Krakovci blíže Rakovníka, kde ve vsích a na polích lidu horlivě kázával. Mezitím smluvil se císař Zikmund s papežem Janem XXIII., aby byl odbýván církevní sněm v Kostnici, kdež by roztržka církevní vyrovnána, a jednání Husovo souzeno bylo. Hus odebral se do Kostnice, maje od císaře Zikmunda průvodní list, jímž mu byla zaručena bezpečnosť cesty a návratu. Mnozí čeští pánové provázeli jej. Když do Kostnice přišel, byl uvržen do žaláře, a předloženy mu některé věty jakožto kacířské z jeho spisův, a veleno mu, by je odvolal. Když toho učiniti nechtěl, byl za kacíře vyhlášen, kněžství zbaven a 6. července 1415 upálen. Popel jeho vhozen do Rýnu. Roku příštího upálen také jeho přítel Jeronym. Čechové se velice rozhněvali na císaře Zikmunda i otce církevní, majíce za to, že upálením mistrův Jana a Jeronyma celý národ byl potupen. Brzo na to zemřel král Václav, raněn jsa mrtvicí (1419). Mezitím však vešlo mezi přívrženci Husovými skrze kněze Jakoubka ze Stříbra v obyčej, podávati svátosť oltářní pod obojí spůsobou (chleba a vína) a brzy byl *kalich* zvláštním znakem všech nespokojených s dosavadním životem církevním.

29. Zikmund.

Když přičiněním Zikmundovým zapovězeno jest přijímání pod obojí, srotili se vyznavači učení Husova, jimž *Husite* říkali, počali bořiti kláštery, hrady a města, které se jim protivily. Katolíci na vzájem pronásledovali Husity. Nejvíce se v tom ohledu vyznamenali kutnohorští horníci. I mnozí stavové se přidali k Husitům, jiní pak přidrželi se víry katolické. Katoličtí stavové chtěli za krále Zikmunda, bratra Vácslavova, an tentó (Vácslav) žádných potomků nepozůstavil; Husité však nechtěli o Zikmundovi ani slyšeti. Z toho povstala válka. Zikmund vtrhnul s vojskem do Čech až ku Praze, byl však od Jana Žižky z Trocnova, udatného vůdce Husitů, poražen na hoře Vítkově, která nyní Žižkov sluje (r. 1420). Aby pomohl své sklíčené posádce na Vyšehradě, přitáhl Zikmund podruhé, byl ale opět od Žižky poražen a ze země vyhnán. Na to odbývali Čechové sněm v Čáslavi, kdež prohlásili Zikmunda za zbavena koruny. Na sněmu v Kutné Hoře zvolen za krále českého Alexandr Vitold, veliký kníže litevský. Tu vtrhnul Zikmund opět do Čech, byl ale od slepého Žižky, který při útoku na hrad Rábí druhé oko ztratil, opět a to již po třetí poražen (1422). Při dobývání Přibyslavi zemřel Žižka (11. října 1424). Po jeho smrti byl vůdcem Husitů Prokop Veliký čili Holý. Pod ním zvítězili Husité nad Němci u Oustí a Tachova (r. 1426 a r. 1427) a vpadše do cizích zemí, plenili v Lužici, v Sasích, v Bavořích, ve Slezsku, v Rakousích, v Uhrách a jinde. Papež Martin V. povzbudil německá knížata k novému tažení do Čech. Tito vypravili se s náramným vojskem (40.000 jezdcův a 90.000 pěších) a přišli až k Domažlicům. Proti nim hnul se Prokop Veliký s 50.000 Čechův,

o čemž když Němci uslyšeli, hanebně na útěk se davše, zaházeli vše, co jim při tom překáželo. 11.000 Němců bylo na tomto útěku od Čechů pobito. Husité dělili se na dvé sekty: Pražany a Tábory. Mírnější Pražané smluvili se po čase s papežem a církevními otci o tak zvané čtyry artikuly pražské* a byli opět přijati do církve. Táborité nechtěli přistoupiti ke čtyřem artikulům pražským. Tu se spojili Pražané se stoupenci Zikmundovými a potřeli Tábory v bitvě u Lipan, mezi Kolínem a Českým Brodem, kdež padl Prokop s jinými vůdci (r. 1434), načež Čechové císaře Zikmunda za krále přijali (r. 1436). Zikmund však nebyl nikdy v Čechách oblíben a panoval v této zemi, která ho tolik práce a krve stála, pouze rok, neboť zemřel r. 1437. Před svou smrtí vložil pánům českým na srdce, by po něm přijali za krále jeho zetě Albrechta z Habsburgu, vévodu rakouského. Se Zikmundem vymřel rod Lucemburský po meči, kterýžto rod 127 let v Čechách panoval.

30. Albrecht a Ladislav.

Po Zikmundovi kraloval Albrecht. Strana táborská, která posud v zemi dosti četně zastoupena byla, chtěla míti králem Kazimíra, polského kraleviče. Kazimír vypravil se s vojskem do Čech, ale po nerozhodné bitvě u Tábora ustoupil. Brzo na

---

* Čtyry artikule pražské zněly: 1. aby slovo boží beze vší překážky kázáno bylo; 2. aby svátost oltářní pod obojí spůsobou podávána byla; 3. aby kněží světsky nepanovali; 4. aby zjevní smrtelní hříchové na všech osobách, nízkých i urozených, světských i duchovních, stejně trestáni byli.

to spěchal Albrecht do Uher proti Turkům, kteří vpadli do Sedmihradska. Zde zemřel náhle r. 1439. Panoval tedy v Čechách pouze dvě léta. Po jeho smrti narodil se mu syn Ladislav. Katolická strana v Čechách přidržela se Ladislava. Strana pod obojí zvolila si Albrechta, vojvodu bavorského, a když korunu českou nepřijal, nabízeli ji císaři Bedřichovi. Konečně uznali všickni Ladislava za krále, a sněm ustanovil za jeho nezletilosti Jiřího z Kunštátu a z Poděbrad za správce zemského. Patnáctiletý Ladislav byl na království české korunován (r. 1453). Téhož roku dobyl sultán Muhamed II. Cařihradu, hlavního města císařství řeckého. R. 1457 chtěl Ladislav slaviti v Praze sňatek s Magdalenou, dcerou francouzského krále Karla VII., avšak náhle se roznemohl a zemřel.

31. Jiří z Poděbrad.

R. 1458 radili se čeští pánové, rytířové a města o nového krále. I zvolili statečného správce zemského Jiřího z Poděbrad. Když pak se tomu mnozí pánové i města na Moravě, ve Slezsku a v Lužici zprotivili, přinuceni jsou zbraní ku poslušenství. Jiří král žádal na papeži Piovi II., by Čechům potvrdil kompaktáta (4 artikuly pražské). Papež toho neučinil, ale napomínal ještě krále, aby upustil od přijímání pod obojí. Nový papež Pavel II. dal krále do klatby, prohlásil ho za zbavena koruny a národ rozvázal od přísahy poslušnosti. Též povzbuzoval ke křižovému tažení proti českým kacířům a přisliboval za to odpustky. Hejna křižáků vtrhla z Němec do Čech. V Čechách a na Moravě zbouřila se mnohá katolická města a někteří katoličtí pánové. Matyáš, král uherský, opanoval Moravu.

Vzdor tolika nepřátelům udržel se statný Jiří. Se svými syny Viktorinem a Jindřichem pokořil odbojnou šlechtu, porazil křižáky u Nýrska (r. 1468) a Matyáše z Moravy vyhnal (r. 1470). Jiří panoval 14 let a umřel r. 1471.

32. Vladislav a Ludvík.*

Na smrtelném lůžku požádal Jiří stavy, aby Vladislava, syna Kazimíra, krále polského, za krále vyvolili, což tito také vyplnili. Tu chtěl opět Matyáš (král uherský) české království opanovati, ale nemohl, ač se kolikráte o to pokoušel; neboť jej Turci v Uhrách znepokojovali, a král Kazimír synu svému pomáhal. Avšak Moravy a Slezska musel mu Vladislav postoupiti. Když Matyáš zemřel, zvolili si Uhři Vladislava za krále, a Morava se Slezskem připadla opět k české koruně. Vláda jeho nabyla neblahé důležitosti uvedením obecného lidu v porobu, tak že poddaným lidem již nebylo dovoleno, změniti domov bez dovolení panského, a že podléhali potom již jenom soudům těch pánů, na jejichž statcích žili. Po smrti Vladislavově nastoupil vládu syn jeho Ludvík v 10. roce věku svého. Když mu bylo 20 let, vkročil sultán Soliman válečně do Uher. Češi, Moravané a Slezáci vypravili pomocná vojska proti Turkům. Ale Uhři, nečekajíce na ně, svedli bitvu u Moháče, v které byli úplně na hlavu poraženi. Král Ludvík, ujížděje z bitvy, padl s koněm do bařiny, v níž zahynul (r. 1526).

---

* Za panování Vladislava a Ludvíka žil český pán *Bohuslav z Lobkovic* na Hasištejně, který jest považován za prvního učence svého věku. Spisoval v jazyku latinském i českém a snažil se, by vlasti své všemožně prospěl. Zemřel r. 1510.

33. Ferdinand I. a Maximilián.

Po smrti Ludvíkově zvolili Čechové (r. 1527) Ferdinanda, arciknížete rakouského, za krále. Většina uherských stavů zvolila si jej také za krále, menšina pak se přidržela Jana Zápolského, knížete sedmihradského, kterýž ku pomoci své povolal sultána Solimana. Tento obsadiv Budín a zmocnil se veliké části Uher, přihnal se až do Rakous a obléhal Vídeň, avšak bez výsledku. Na počátku XVI. století počal Martin *Luther* v Sasích a Jan *Kalvin* ve Švýcařích novou víru kázati, která byla katolické církvi v mnohém na odpor. Stoupenci Lutherovi nazývali se církví evangelickou a Kalvinovi církví reformovanou. Katolíci nazvali oboje protestanty. Císař Karel V. byl urputným nepřítelem reformace a proto ji hleděl všelijak potlačiti. Tu se spojili knížata evangeličtí v branný spolek, nazvaný šmalkaldský, v jehož čelo se postavili Hanuš Bedřich, kníže volič saský, a Filip hesenský. Císař vytáhl proti nim polem. Ferdinand, král český, by byl rád císaři, bratru svému, pomohl. I namluvil stavům, žeby mohl kníže saský vpadnouti do země. Pro tu příčinu povolili mu tito sbírati vojsko v Čechách. Jakmile však měl vojsko pohromadě, kázal mu, aby přes hranice postupovalo. Někteří pánové uposlechli, ale větší část se rozkazu tomu opřela. R. 1547 rozkázal král stavům, aby s lidem svým přispěli císaři ku pomoci. Avšak mnozí stavové neposlechli, poněvadž rozkaz ten vydán byl bez povolení sněmu, a uzavřel mezi sebou jednotu k hájení svých práv a svobod. Když ale císař porazil evangelická knížata v bitvě u Mühlberka, tu přišel strach na odbojné české stavy, a oni pokořili se Ferdinandovi. Ten když pak přišel do Čech, počal všechny provinilce přísně trestati. Pražané museli mu vydati všecky

výsady své, jež obdrželi od předešlých králů, též všecku zbraň a střelbu svou; pak museli mu postoupiti všecky obecné statky a městské clo; též museli se podvoliti nové dani ze sladu a z vaření piva. I jiným měšťanům byly statky pobrány a veliké pokuty peněžité uloženy. Některým pánům a rytířům pobrány jsou statky, jiným uloženy peněžité pokuty. Dva rytířové a dva měšťané byli veřejně odpraveni. Ferdinand povolal jezovity do Prahy a založil jim novou universitu v klášteře u sv. Klimenta (r. 1556). Chrám sv. Víta, který 1541 vyhořel, dal vystavěti tak, jak jej podnes spatřujeme. Obnovilť též arcibiskupství pražské, které již 131 let bylo osiřelé. Za jeho panování shořela Malá Strana a Hradčany (r. 1541), a téhož roku zalila voda stříbrné doly kutnohorské. Ferdinand I. nedopustil, potahovati Čechy k říšským daním německým, odvolávaje se na nezávislosť a samostatnosť koruny české. V Praze zařídil nejvyšší apelační soud pro všechna města zemí českých, zvláštnosti království českého spůsobem tímto šetře, háje a je upevňuje; zemřel r. 1564. Maximilián, syn Ferdinandův, dědil po otci království české a uherské i za císaře německého byl zvolen. On zavedl svobodu v náboženství a byl stejně spravedliv ku katolíkům i nekatolíkům. Roku 1566 založil vysoké školy v Olomouci. V Uhrách musel ustavičně bojovati s Turky, jako jeho otec. Války tyto měly za následek placení stálé daně čili berně, které neznali staří Čechové.

34. Rudolf II. a Matyáš.

Rudolf, syn Maximiliánův, dosedl na trůn český a uherský r. 1576, zvoliv si své bydliště v Praze. Byltě pán dobrý, pokojný a učený; v starším věku

stal se trudnomyslným. Za jeho panování vzdělávaly se umění a vědy českým jazykem, tak že čas ten *zlatým věkem jazyka našeho* nazván jest. I obchod, řemesla a rolnictví se horlivě provozovaly, z čehož lid zbohatnul. Za Rudolfa bylo též bojováno proti Turkům. Adolf Schwarzenberg porazil je krvavě (r. 1598). Poněvadž si Rudolf málo hleděl vlády, přinucen jest od nespokojencův, aby bratru svému Matyáši postoupil správy Rakous, Moravy a Uher. On svolil a ponechal si toliko Čechy a Slezsko (r. 1608). Rudolf zrušil svobodu náboženství, kterou otec jeho udělil. Když pak se Matyáš válečně do Čech strojil a stavům sněm do Čáslavi položil, aby jej za vladaře přijali, tu udělil Rudolf opět svobodu náboženství. Stavové přijali Matyáše za čekance království českého, a on se hnul z Čech k Vídni. Po jeho odchodu odvolal Rudolf svobodu v náboženství. Ale protestantští stavové sbírali vojsko pod velením Matěje z Thurnu a zvolivše si 30 direktorů čili správců, chtěli mocí na Rudolfu vynutiti, co jim prvé dobrovolně dal a pak zase odejmul. I musel jim Rudolf podepsati listinu, nazvanou majestát, v které udělil rozsáhlou svobodu v náboženství (1609). Katolická strana přemluvila Rudolfa, aby vyhlásil za svého nástupce v Čechách Leopolda, biskupa pasovského. V skutku zosnován tajný plán v tomto směru. Leopold přepadl české protestanty zbrojným lidem, sebraným na biskupství svém pasovském, který pak zmocnil se mnohých měst a posléz i Malé Strany pražské. Stavové žádali Matyáše za pomoc, které jim tento neodkladně poskytnul. Pasovští byli poraženi, Rudolf se musel poděkovati a Matyáš byl za krále českého korunován (1611). Následujícího roku byl také za císaře německo-římského zvolen. Na to přeložil sídlo své z Prahy do Vídně a v Čechách ustanovil za

vládaře 10 náměstků. Rudolf zemřel r. 1612. Protestanti stavěli v Hrobě a Broumově kostely. Arcibiskup pražský poručil kostel v Hrobě pobořiti, a broumovský opat kostel v Broumově zavříti. Stavové protestantští stěžovali si na to u císaře Matyáše. Když pak jim tento odpověděl, že se to stalo na rozkaz jeho, a že budou přísně trestáni ti, kdož by s tím spokojeni nebyli, tu se srotili a pod vedením hraběte Matěje Thurna táhli na hrad pražský a svrhli s okna náměstky královské, Slavatu a Martinice i jejich tajemníka Fabricia (1618). Šťastnou náhodou se žádný ze svržených nezabil. To byl počátek *války třicetileté.* Též vypověděli jezovity a zvolili 30 direktorů za vládaře v Čechách, zmocnili se královských důchodův, a sbírali vojsko. Stavové moravští i slezští připojili se k nim více z donucení než z ochoty, Matyáš poslal proti zbouřencům Dampierra s 10.000 mužů vojska; Thurn jej ale u Čáslavi a u Lomnice porazil. V tom zemřel císař Matyáš r. 1619.*

---

* Za panování krále Rudolfa II. žil a působil *Daniel Adam z Veleslavína.* Narodil se r. 1546 v Praze. Po odbytých studiích na universitě pražské stal se mistrem svobodných umění na téže universitě. Později stal se majetníkem knihtiskárny v Praze. Českou literaturu obohatil mnohými spisy a v umění knihtiskařském proslavil se tak, že byl nazván arciknihtlačitelem. R 1599 zemřel na mor, který tehdáž v Čechách zuřil.

Jan Amos Komenský narodil se v Uherském Brodě na Moravě asi r. 1592. Ač teprvé v šestnáctém roce dán byl do škol, přece se stal znamenitým učencem. Sepsal množství výtečných spisů, z nichž ale jenom některé dochovaly se na naše časy: jako Labyrint světa, Hlubina bezpečnosti, Informatorium školy mateřské, Česká Didak-

35. Ferdinand II. a III.

Po Matyášovi měl nastoupiti vládu Ferdinand II., který již za živobytí Matyášova za krále byl zvolen a korunován (1615) a zemi nabízel smíření; avšak strana protestantská v zemích koruny české nyní za krále jeho uznati nechtěla a zvolila si na obecném sjezdu (26. srpna 1619) za krále Bedřicha, knížete falckého, jakkoli se proti tomu ozývali i vážní hlasové protestantští, jmenovitě na Moravě věhlasný Karel z Žerotína. Mezi tím byl zvolen Ferdinand za císaře německého. Na to vtrhnul s pomocí knížete bavorského válečně do Čech a porazil vojsko české pod nesvornými vůdci stavovskými na Bílé Hoře u Prahy (8. listopadu 1620). Nižší vrstvy národu v odboji tomto účastenství neměly, ano bouřily se místy zjevně proti stavům. Válka nebyla tedy národní, a odtud dá se vysvětliti náhlý obrat její. Brzy na to přišel kníže z Liechtenšteina, aby ve jménu císaře Čechy soudil a trestal. Na náměstí staroměstském v Praze bylo 27 nejhlavnějších původců zbouření sťato, jiní uvězněni, mrskáni, jiným statky pobrány. Toho času se vystěhovalo z Čech 36.000 rodin, mezi nimiž 1088 rodů panských a rytířských. I mnoho učených mužů z Čech vyšlo. Čeští vystěhovalci zalidnili, obohatili a ušlechtili cizí země, zvláště saské; Němci pak se na-

---

tika a j. Když jednota bratrská byla z Čech vypovězena, odebral se i Komenský do ciziny a zdržoval se v mnohých zemích, při čemž zřizoval školy dle svého nového a výtečného způsobu. Jeho spisy přeloženy jsou i do jiných jazyků a posud velmi váženy. Vyšlyť korektně nákladem knihkupectví *I. L. Kobra* v úpravě *velmi sličné*. Tento slavný muž zemřel chud v Amsterodamě r. 1671.

stěhovali do Čech, nabyli zde lacino pozemkův a uvalovali krutá břemena na lid selský. České knihy jsou pod záminkou, že by kacířské byly, po domích hledány a páleny. Český jazyk oněměl, lid padal v nevědomost. Ferdinand zničil vlastnoručně majestát Rudolfův, jezovity povolal nazpět, kalvinské a lutheránské kazatele vyhnal, protestantům nařídil, by buď na katolickou víru přestoupili nebo se vystěhovali, a sněmům odňal moc zákonodárnou. V následcích svých uškodila tedy vzpoura protestantských stavů vší zemi české i věrným katolíkům. I v německé říši chtěl Ferdinand náboženství katolické obnoviti, čemuž se němečtí protestantští knížata opřeli a ku zbrani sáhli. V této válce vyznamenal se císařský vůdce Albrecht z Valdštýna, pán český. Když ale padlo na něho podezření, že baží po české koruně, byl v Chebu zabit (r. 1634). Ferdinand II. nedočkal se konce této náboženské války, neboť zemřel r. 1637. Syn jeho, Ferdinand III., stal se po něm císařem a králem. I za něho trvala válka dále až do r. 1648, v kterémž roku byl v Osnabruku ve Vestfalích uzavřen mír. Tato válka trvala tedy plných 30 let, a naše ubohá vlasť při tom nejvíce zakusila. Zvláště Švédové zde nelidsky hospodařili: plenili, pálili, loupili knihy, obilí, klenoty a jiné věci, jež pak na lodích po Labi do Švédska odváželi. Po válce neměli čeští sedláci skoro žádného potahu a museli pluh sami tahati, též se jim nedostávalo chleba i oděvu. Čechové pozbyli národní hrdosti, ano i svůj národní kroj nositi přestali. Již během války položeny jsou do mnohých měst v koruně české posádky královských vojsk po zemi najímaných; a od té doby zdomácnělo u nás stálé vojsko, kterého dříve nikdy nebývalo. Ferdinand III. Čechům přál, rád česky mluvil a často v Praze přebýval. Vysoké školy v Karolíně

a v Klementině spojil v jednu universitu (1654) a v Litoměřicích založil biskupství (1655). Zemřel r. 1657, zanechav země své synu svému Leopoldovi, anto starší syn jeho Ferdinand IV. již r. 1654 zemřel.

36. Leopold I., Josef I. a Karel VI.

Leopold I. musel v Uhrách dlouho bojovati s Turky. V této válce proslavil se Karel, vojvoda Lotrinský. Za Leopolda vypuklo v Čechách veliké selské povstání následkem velikých robot, které vrchnosti na své poddané uvalovaly. Vojsko bylo posláno do Čech a přivedlo sedláky ku poslušenství, načež císař nařídil ulehčení robot i jiných břemen, čehož si ale vrchnosti málo všímaly. R. 1681 byl v Čechách veliký mor. Leopold vedl též válku s Ludvíkem XIV., králem francouzským, o království španělské. Ludvík poslal do Leopoldových zemí žháře, kteří v Čechách Prahu a jiná města vypálili. Leopoldův syn, Josef I., panoval pouze šest let, ale moudře a laskavě. Za dob válek španělsko-francouzských zavázal se jménem království českého, přispívati daněmi v případě nějakých říšských válek německých; učinil to proto, aby od Němců došel podpory ve svých tehdejších podnicích. Jakkoli však vyřídila se věc tato bez svolení stavů českých, počítány jsou potom země koruny české přece stále k zemím říše německé. Po Josefovi nastoupil vládu bratr jeho Karel VI. (r. 1711). Za jeho času zvítězil princ Eugen Savojský ve mnohých bitvách nad Turky a zlomil moc jejich úplně. Karel VI. zveleboval orbu, průmysl, plavbu i obchod. V Praze založil invalidovnu. Nemaje syna, vydal zákon, tak nazvanou pragmatickou sankci, aby po vymření rodu mužského i dcery mocnářovy panovati směly. Sta-

vové čeští přijali zákon ten r. 1720 a uznali dceru císařovu Marii Terezii, provdanou za Františka z Lotrinku, velkovojvodu toskánského, za budoucí svou královnu. I okolní mocnářové přislíbili, že budou zákon ten chrániti.

37. Marie Terezie.

Po smrti Karla VI. dosedla na trůn dcera jeho Marie Terezie (r. 1740). Tu ale zapomněli okolní mocnářové na svůj slib a počali válčiti s Marií Terezií. Bedřich II., král pruský, zmocnil se Slezska. Karel, kníže volič bavorský, dobyl nejprvé Lince a prohlásil se tu za arciknížete rakouského, pak též Prahy, kdež museli mu stavové čeští složiti přísahu věrnosti (1741), konečně se dal také ve Frankobrodu (1742) za německého císaře korunovati. V této nebezpečné době obrátila se Marie Terezie k Uhrům a žádala je, by chránili svaté právo její. Uherští magnátové zapřisáhli se, že umrou pro svou panovnici a hned se chystali do pole. S Uhry, Slováky, Charváty a Srby vypudil Khevenhüller nepřítele z Rakous a zmocnil se Bavor. Karel Lotrinský dobyl Olomúce a porazil Bedřicha u Chotusic blíž Čáslavi (1742), načež tento uzavřel ve Vratislavi mír, při čemž mu bylo postoupeno Kladsko a Slezsko až na čtvero knížectví: Opavské, Krňovské, Těšínské i Bělské. Když pak se Karel Lotrinský ku Praze hnul, vyšli z ní tajně Francouzové, kteří ji obsazenou měli, načež se dala Marie Terezie zde slavně korunovati (1743). Roku 1744 vpadl Bedřich opět do Čech a obsadil Prahu, musel ale před Karlem Lotrinským ustoupiti. V Drážďanech uzavřel s Rakušany mír, při čemž podržel Slezsko i Kladsko. František Lotrin-

ský, choť Marie Terezie, byl za císaře německého zvolen (r. 1754). V roce 1756 počal Bedřich sedmiletou válku tím, že u Lovosic porazil rakouského vůdce Browna. U Prahy porazil Karla Lotrinského (1757) a oblehl Prahu. Když pak císařský vůdce Daun ku Praze pospíchal, vyšel mu Bedřich vstříc a byl u Chocenic blíž Kolína poražen. Roku 1763 byl uzavřen mír v Hubertsburku, při čemž Rakušané i Prušáci podrželi to, co měli před sedmiletou válkou. Za Marie Terezie byly Čechy na 16 krajů rozděleny, a správa krajů zeměpanským, nikoli stavovským, úředníkům svěřena. Již po bitvě bělohorské přenešena jest kancelář česká do Vídně; nyní ji císařovna spojila s rakouskou v jeden, všem zemím česko-rakouským společný státní úřad, správu jednotlivých zemí všelijak při tom obmezujíc. Mučení při soudech bylo zrušeno, robota a daně zmírněny. Olomúcké biskupství bylo povýšeno na arcibiskupství a v Brně založeno bylo biskupství. Když v Čechách r. 1771 a 1772 neúroda, hlad a nemoci nastaly, poslala císařovna syna svého Josefa do Čech, který otevřel vojenské zásobárny a obilí mezi chudé rozdával. Řád jezovitský byl zrušen (r. 1773). Halič a Bukovina připadly k Rakousku. Marie Terezie zemřela r. 1780.

38. Josef II. a Leopold II.

Josef II., syn Marie Terezie, byl znamenitý panovník. On zrušil všecky kláštery, které se nezabývaly učením mládeže nebo ošetřováním nemocných a zřídil ze statkův jejich pokladnici (fond) pro důchody nových far a škol. Založil též biskupství v Budějovicích, pak ústavy pro chudé, nemocné, slepé, hluchoněmé, sirotky, nalezence a blázny.

Dal změřiti pozemky a dle výnosu jejich daně rozvrhnout, zavedl mnohem lepší zákony, ulevil sedlákům roboty, podporoval obchod, průmysl i řemesla a staral se o vzdělání lidu. Proti vpádům nepřátelským založil pevnosť Terezín, Josefov a Králové Hradec. Vydal také patent toleranční, kterým povolil Lutheránům a Kalvinistům, aby svobodně vyznávali víru svou. Josef II. zemřel 1790. Panoval tedy 10 let. Jedním z nejpřednějších jeho snažení bylo, vyrovnati státní a národní rozdíl mezi jednotlivými zeměmi, žezlu jeho podřízenými, avšak právě v této věci nedařilo se dílo jeho; některé země začaly se bouřiti, Josef pak ještě než skonal, sám mnohé ze zřízení svých zrušil. Bratr jeho Leopold II. byl též dobrým panovníkem, avšak panoval pouze dvé léta.

39. František.

Po smrti Leopoldově vstoupil na trůn syn jeho František (1792). Ve Francii vzrostl náramně státní dluh ustavičným válčením Ludvíka XIV. a marnotratnictvím Ludvíka XV. Náramnými daněmi utlačovaný lid se zbouřil, zajal krále, zbavil jej důstojnosti královské a prohlásil zemi francouzskou za republiku. Národní konvent (sněm) obvinil krále Ludvíka XVI. co zrádce vlasti a odsoudil jej k smrti; král byl odpraven guillotinou* (21. ledna 1793). Manželka jeho, Marie Antonie, dcera císařovny Marie Terezie a tedy vlastní teta císaře Františka, byla později taktéž odpravena. Ve Francii nastala hrůzovláda. V Paříži i ve všech městech sestaven revoluční soud, který odsoudil každého k smrti, na koho

* Guillotina, nástroj k rychlému stínání.

padlo podezření, že není přítel republiky. Mocnářové evropští, polekáni odpravením Ludvíkovým, počali válku proti Francouzům. Tito však, majíce výtečné vůdce, stále vítězili. Mezi francouzskými generály vynikal zvláště Napoleon Bonaparte. Tento se stal nejprvé francouzským konsulem a konečně (1804) císařem. On vedl téměř se všemi evropskými mocnostmi války a stále je porážel. Nad vojskem rakouským zvítězil u Lodi, Marenga, Ulmu, Slavkova (na Mor.) a Wagramu. Mnozí z německých knížat přidali se k Napoleonovi. Tu složil císař František korunu císařství německého a prohlásil se za císaře rakouského (1804). Napoleon opanoval i Vídeň, načež uzavřel s Františkem mír (1810) a pojal dceru jeho, Marii Ludoviku, za manželku. Roku 1812 táhl Napoleon do Ruska, zvítězil u Borodina a přišel až do Moskvy, které ale Rusové sami zapálili, aby se v ní usaditi nemohl. Taktéž poplenili ony kraje, kudy byl přišel, aby na zpátečním tažení ani spíže ani přístřeší nenalezl. Nyní chtěl s cařem Alexandrem učiniti pokoj; tento ale schválně prodléval až do zimy. Tu musel Napoleon odtáhnouti. Na cestě zhynulo mu mnoho lidu mrazem a hladem, a mnoho jich bylo pobito od kozáků, kteří na rychlých koních stále doráželi na Francouze. Zbytek armády francouzské zahynul v hrozné bitvě u řeky Bereziny. Pouze nepatrná část otrhaných a churavých Francouzů dostala se do vlasti. Napoleon sebral sice ještě nové vojsko a zvítězil nad Rakušany, Prusy a Rusy u Lužína (Lützen) a Drážďan, zato ale prohrál úplně ve třídenní bitvě u Lipska v Sasích (1813). I byl zajat, s trůnu ssazen a na ostrov Elbu vypovězen. Když pak z Elby utekl a opět bouřiti počal, byl opět zajat a na ostrov sv. Heleny v moři atlantském zavezen, kdež (r. 1821) zemřel. V roce 1831 a 1832 panovala v Rakousku cholera. Za vlády císaře

Františka vyšel nový občanský zákon, zřízeny jsou techniky, reálky, konservatoria a akademie. Za Františka počal se náš milý jazyk český opět zvelebovati a šířiti. František I. zemřel r. 1835.

40. Ferdinand V. a František Josef I.

Po Františkovi dosednul na trůn Ferdinand Dobrotivý, co král český téhož jména V. Za něho (r. 1842) vystavěna dráha železná z Vídně do Olomouce. Udělilť národům svým konštituci, to jest svobodomyslné zřízení zemské, dle něhož nevládne král sám, nýbrž společně se zástupci čili poslanci svého lidu. Poslanci se schází každoročně na sněm, radí se o nové zákony, daně, odvod k vojsku atd., načež král to dobré, o které se uradili, vykonati dává. Ferdinand V. panoval moudře a laskavě po třinácte let. Roku 1848 odřekl se koruny ve prospěch svého bratrance, našeho nynějšího císaře a krále Františka Josefa. Král sardinský Viktor Emanuel počal roku 1859 společně s císařem Francouzským, Napoleonem III., válku proti Rakousku. Císař pán odstoupil mu Lombardsko. V roce 1866 vypukla válka mezi Rakušany a Prusy o to, kdo by v Němcích měl míti přednosť, při čemž naše milá vlasť česká velmi mnoho utrpěla. Prusové vtrhli na několika stranách do Čech a bylo nejvíce na půdě české bojováno. Avšak nesloužilo štěstí rakouskému vojsku, kteréž bylo ve veliké bitvě u Králové Hradce (3. července 1866) poraženo. V témž čase bojovala jedna část vojska rakouského pod velením arcivojvody Albrechta proti Vlachům spojeným s Prusy a zvítězila ve velké bitvě u Custozzy nad vojskem italského krále Vik-

tora Emanuela. V témž roce zvítězilo naše loďstvo pod velením Tegetthofovým nad mnohem silnějším loďstvem italským v námořní bitvě u Visu (Lissy). Císař pán chtěje zameziti další krve prolévání, uzavřel s Itálií a Pruskem mír, následkem něhož Rakousko ze spolku německého vystoupilo, Prusy znamenitě se rozšířily v Němcích, a Benátsko od Rakous odtrženo a ke království italskému přidáno jest. Po válce staral se náš milý zeměpán, aby krajiny, které byly válkou pohubeny, zase se zotavily; i vykázal jim mnoho příspěvků na penězích, dobytku i obilí. Bůh žehnej a opatruj našeho nejmilostivějšího císaře a krále Františka Josefa! Náš milý jazyk český se čím dále tím více zvelebuje a šíří. Mnozí šlechetní mužové starají se o hmotný i duševní blahobyt lidu českého a hledí mu dopomoci k čestnému postavení, kterého někdy zaujímal v řadě osvícených a mocných národův. Žehnej Bůh i těmto šlechetným mužům!

41. O českých spisech a spisovatelích.

Již za panování Přemyslovců spisovány byly mnohé pěkné spisy jazykem českým. Ve XIII. století sebral nějaký neznámý spisovatel mnoho básní, z nichž některé složeny byly v čase, kdy Čechové ještě k pohanství se přiznávali. Zbytek této vzácné sbírky nalezl Václav Hanka v kostele ve Králové Dvoru; odtud nazývá se sbírka těchto staročeských básní „rukopisem Královédvorským“. Nepatrný zbytek jiné sbírky staročeských básní nalezen byl na Zelené Hoře, jejž proto jmenujeme „rukopisem Zelenohorským“. Za panování Lucemburků povznesl se velmi jazyk český a vědy i umění šířily se z vlasti naší do okolních zemí. Za Rudolfa II., který vědy

a umění miloval a nejučenější muže do Prahy povolával, povznesl se jazyk český na nejvyšší stupeň. Česky vyučovalo se v chrámech a školách, mluvilo při dvoře královském, na sněmích i soudech, českým jazykem spisovány byly zemské listiny. Avšak po bitvě na Bílé Hoře nastaly zlé časy Čechům i českému jazyku. Mnoho mužů urozených, učených a vlastimilovných bylo z Čech vyhnáno neb se dobrovolně vystěhovalo. Tito vystěhovalci, jsouce vzdělaní a pracovití, zalidnili a povznesli země cizí, zvláště německé; do Čech pak nastěhovalo se množství panstva německého, které na úkor jazyka českého podporovalo jazyk německý. Do úřadů a škol zavedla se němčina, knihy české z dob dřívějších se ničily a nových vydáváno nebylo, českým jazykem mluvilo se jen ve vsích, města poněmčovala se. Za císaře Františka I. nastaly našemu milému jazyku opět lepší časy. Tento dobrý mocnář nařídil, aby císařští úředníci znali češtinu, taktéž mládež v latinských školách aby se jí učila. Také mnozí urození mužové ujali se opět jazyka českého, jako: Kolovratové, Kinští, Harrachové, Lobkovicové, Thunové, Taxisové, Martinicové, Černínové, Švarcenbergové a j. podporujíce penězi i jinak ústavy mnohé, jichž úkolem je šířiti vzdělanosť českou. Mnozí učení mužové jali se opět psáti knihy jazykem českým, aby lid náš neostal pozadu ve vzdělanosti za národy jinými. Mezi nejzasloužilejší spisovatele v nové době počítají se: Josef Dobrovský, Jan a Vojtěch Nejedlý, Josef a Antonín Jungmann, Antonín Puchmajer, Šebastián Hněvkovský, Václav Hanka, Milota Polák, Frant Lad. Čelakovský, Pavel J. Šafařík, Jindřich Marek, Jan Kollár, Václav Kl. Klicpera, Jan S. Pressl, Jar. Langer, Jan P. Koubek. Josef K. Tyl, Karel Havlíček (Borovský), Josef

Franta (Šumavský), Jos. Fr. Smetana, Jan Purkyně, Karel Vinařický, Frant. Vacek (Kamenický), Karel J. Erben, Karel V. Zap, Frant. Sušil, Fr. J. Rubeš, Ferdinand B. Mikovec, Prokop Chocholoušek, Božena Němcová, Jan Er. Vocel, V. Zikmund, Gustav Pfleger (Moravský), Boh. Janda (Cidlinský), Vítězslav Hálek, Frant. Palacký, Jan Karel Škoda, Josef Wenzig, Antonín Majer, Alois V. Šembera a j. Tito šlechetní mužové dokonali již svou pozemskou pouť, pracovavše po celý život pro národ svůj. Ctěmež památku jejich a jejich horlivosť pro dobro vlasti budiž nám příkladem! Následní spisovatelé a učenci posud působí pro dobro vlasti a jazyka našeho milého: Frant. L. Rieger, Václav V. Tomek, Jan Krejčí, Jakub Malý, Jan a Karel Lambl, Martin Hattala, Filip S. Kodym, Josef a Hermenegild Jireček, Jan Palacký, Karel Tieftrunk, Josef Erben, Emanuel Tonner, Vincenc Brandl, Jan Lepař, Josef Emler, Frant. Zoubek, Frant. V. Jeřábek, Jiljí V. Jahn, Jan Neruda, Ad. Heyduk, dr. Jos. Durdík, A. V. Šmilovský, J. Vrchlický, Alois Jirásek, Beneš Třebízský, Karolina Světlá, Žofie Podlipská, Eliška Krásnohorská, Věnceslava Lužická a j. Přičiněním jmenovaných zemřelých i žijících šlechetných mužů a paní pokročil národ náš opět v uměních a vědách i povznesl se z bývalého ponížení svého. Bohatý a zvučný jazyk náš stále větší vážnosti nabývá a na nás Češích jest, abychom každý podle síly své k vážnosti jeho přispívali. Také na mládež bylo pamatováno a vhodné spisy pro ni sestavovali: Josef Chmela, Filcík, Javornický, Sádek, Svoboda, Král, Kamarýt, V. Štulc, Vinařický, Frant. Doucha, B. M. Kulda, J. V. Rozum, F. J. Řezáč, Jan Šťastny, Jan Sluníčko, V. Bradáč, A. J. Vrťátko, B. Lantrok, Matěj Havelka, Vojt. Lešetický, Marie Čacká, P. Neuman, Josef Sokol, V. Vinohorský, Eduard

Erben, Josef Ehrenberger, Ant. V. Hnojek, J. Val. Jirsík, Frant. Valouch, Mudra, Kurka, Jos. Koun, Jos. Pohořelý, Josef Podstránský, Fr. Černohouz, Petr Mužák, Jos. Klika, J. B. Staněk, V. Jandečka, J. V. Houška, V. Zelený, Josef Kolář, Jos. Walter, Josef a Štěpán Bačkora, Frant. Tesař, Fr. Štěpánek, C. Říha, J. Vlasák, V. Bíba, J. Přibík, Fr. Hora, K. Bulíř, J. Možný, Pavel Jehlička, Josef Jedlička, Jar. Šrámek (Březanovský), A. K. Viták, F. B. Tomsa, F. Špatný, B. Peška, Vojt. Hlinka (František Pravda), Václav Kredba, Jan Hrdý, J. A. Šrůtek, P. Jan Černohouz, J. V. Nikolau, F. Suchánek, V. Paleček, V. Hornov (Hronov), Frant. Švácha (Kněževský), J. Mašek, J. V. Krátký a j. Bůh žehnej těmto mužům za jejich šlechetnou snahu.

Posloupnost panovníkův českých.

Čech.
Samo.
Krok.
Libuša.
Přemysl.
Nezamysl.
Mnata.
Vojen.
Vněslav.
Křezomysl.
Neklan.
Hostivít.

Bořivoj I.
Spytihněv I.
Vratislav I.
Václav I.
Boleslav I.
Boleslav II.
Boleslav III.
Jaromír.
Oldřich.
Břetislav I.

Spytihněv II.
Vratislav II. (král).
Konrad.
Břetislav II.
Bořivoj II.
Svatopluk.
Vladislav I.
Soběslav I.
Vladislav II. (král).
Soběslav II.
Bedřich.
Konrád Otta.
Václav II.
Jindřich Břetislav.

Přemysl Otakar I. král.
Václav I. král.

Přemysl Otakar II. král.
Václav II. král.
Václav III. král.

Rudolf I. Habsburský.
Jindřich Korutanský.

Jan Lucemburský.
Karel IV. (I).
Václav IV.
Zikmund.

Albrecht Habsburský.
Ladislav.
Jiří Poděbradský.
Vladislav Jagelonec.

Ludvík Jagelonec.
Ferdinand I. Habsburský.
Maximilián I.
Rudolf II.
Matyáš.

Ferdinand II.
Ferdinand III.
(Ferdinand IV. nepanoval.)
Leopold I.
Josef I.
Karel VI. (II.)
Marie Terezie.

Josef II. Habsbursko-Lotrinský.
Leopold II.
František I.
Ferdinand V.
František Josef I.

OBSAH.

Ochrana stromů. Pro mládež i dospělé sepsal *Fr. Doucha.* S 18 obrázky. Cena váz. 20 kr. Obsah. Připomenutí. Krása a užitek stromův. Školka na stromky. Kříž v poli. Stromek ukloněný. Stromek a metla. Lískový keř. Bičiště. Pasáček. Odpočinek po práci. Stromy nejsou k bujné zábavě. Strom zachrání život. Strom hájí před ohněm. Strom hájí před vichrem. Stromků máme šetřit. Stromek v zimě. Koza stromkům škodná. Pustá silnice. Jak je krásno v Pokročíně.

Poupátka. Drobounké povídky na poučenou. Nejmenším dítkám, které se nedávno čísti naučily, vydal *František Doucha.* Druhé, rozmnožené vydání. — Spisek pobočný k „Bodláčkům“ od téhož spisovatele. Připojeny výkresy. Cena 50 kr., váz. skvostně 1 zl. 10 kr.

Dárek upřímnosti. Povídky a básně zábavné a poučné. Dorostlejší mládeži vydal *Fr. Doucha.* Druhé, rozmnožené vydání. Připojeny výkresy. Cena 80 kr., váz. skvostně 1 zl. 40 kr.

Dvě dítky aneb následky dobrého a špatného vychování. Ku poučení malých i dospělých vydal *Frant. Doucha.* Druhé, předělané vydání. Připojeny výkresy. — Cena 50 kr., váz. skvostně 1 zl. 10 kr.

Kniha dítek. Sbírka povídek a básní. Dorostlejší mládeži vydal *Frant. Doucha.* Druhé, rozmnožené vydání. Připojeny výkresy. Cena 1 zl., váz. skvostně 1 zl. 60 kr.

Bodláčky. Drobounké povídky k napomenutí. Nejmenším dítkám, které se nedávno čísti naučily, vydal *František Doucha.* Druhé, rozmnožené vydání. — Spisek pobočný k „Poupátkům“ od téhož spisovatele. Připojeny výkresy. Cena 50 kr., váz. skvostně 1 zl. 10 kr.

Zpěvomil to jest: písně nejvíce školní a některé jiného druhu, s nápěvy od rozličných skladatelův. Slova sepsal *Fr. Doucha.* Připojen obrázek. — Cena 84 kr.

Dohlasy čili zpěvy ku příležitostem, jako: na slavné uvítání před zkoušením, ke jmeninám a podobným svátkům, vůbec ku přání blaha, na projev úcty a vděčnosti atd. Dodatek ke „Zpěvomilu“. Slova sepsal *František Doucha.* Nápěvy od rozličných skladatelův. Připojen obrázek. Cena 60 kr.

Vínek drobných povídek a básní. Sbírka příkladů ku mravnímu poučení. Mládeži vydal *Frant. Doucha*. Třetí, rozmnožené vydání. Připojeny výkresy. Cena 80 kr., váz. skvostně 1 zl. 40 kr.

Obrazy věku mladistvého. Povídky a básně zábavné a poučné. Dorostlejší mládeži vydal *František Doucha*. Druhé rozmnožené vydání. Připojeno 6 výkresův. 80 kr., váz. 1 zl. 40 kr.

Názorný přírodopis pro školu i dům. Sepsal *Jos. Klika*, profesor přírodných věd na městské vyšší realné škole v Pardubicích. Část I. *Motýlové* Soustavný popis motýlů v středné Evropě, zvláště v Čechách žijících, jakož i housenek a pup jejich se zvláštním vzhledem ku škodě, kterou housenky činí, s vytknutím prostředkův, kterými možno škodu tuto zameziti aneb aspoň umírniti. Ku potřebě učitelův i žákův, polních hospodářův, zahradníkův, lesníkův, sběratelův motýlů a přátel přírodních věd vůbec. Připojen návod ku sbírání a chování housenek i pup, chytání motýlův a ku zřízení a zachování sbírky motýlův, jejich pup, housenek a vaječek. S 12 rytinami a 14 tabulkami, obsahujícími obrázky motýlův, bedlivě dle přírody malované. 1870; v. 8. (XVI a 350 str.) Cena 2 zl. 60 kr., váz. se hřbetem v plátně 3 zl., váz. se hřbetem v kůži 3 zl. 20 kr. — Část II. *Brouci*. Soustavný popis brouků ve střední Evropě, zvláště v Čechách žijících, se zvláštním ohledem ku škodě, kterou brouci a larvy jejich činí, a s vytknutím prostředků, jimiž lze škodu tuto zameziti aneb aspoň umírniti. Ku potrebě učitelův i žákův, polních hospodářův, zahradníkův, lesníkův, sběratelů broukův a přátel přírodních věd vůbec. Připojen návod ku zřízení sbírky broukův. S 8 rytinami a 8 tabulkami, obsahujícími malované obrázky broukův. 1873; v. 8. (XXIV a 448 str.) Cena 2 zl. 92 kr., váz. se hřbetem v plátně 3 zl. 52 kr., se hřbetem v kůži 3 zl. 72 kr.

Dějepisné obrazy. Mládeži československé upravil *Adolf Frumar*, učitel. Cena 90 kr., váz. 1 zl. 30 kr.

Zeměpis pro 3., 4. a 5. třídu obecných a občanských škol v Čechách. Sepsal *Jan V. Peklop*. Sedmé opravené vydání s 15 vyobr. Cena 30 kr.